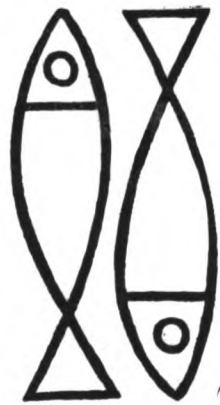

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Beter geen offers dan onze offers?

Was er maar iemand onder u, die de deuren sloot, opdat gij niet tevergeefs mijn altaar zoudt ontsteken!

... want groot is mijn naam onder de volkeren, zegt de Heere der heerscharen.

Maleachi 1 : 10-11

Zegt God dat?

Werden de deuren van de tempel maar gesloten, zodat jullie niet meer kúnt offeren.

Zegt God dat?

Ik wilde wel dat iemand jullie kerken dichttimmerde. Dat jullie godsdienst onmogelijk werd gemaakt. Dat jullie gebeden ophiielden, dat er geen collecte meer gehouden werd. Ik wilde wel dat voor jullie werd afgesneden de gelegenheid om voor Mij in de weer te zijn, om kerkelijke vergaderingen te houden, om thuis de bijbel te lezen, om je dienst in mijn koninkrijk te vervullen. Want zo als jullie het doet is het tevergeefs.

Ja, dat zegt God. En Hij zegt dat niet tegen mensen die zich welbewust van Hem afwenden, die niets meer met Hem te maken willen hebben. Nee, want ze zijn er juist heilig van overtuigd dat het met hun werk, hun ijver, hun godsdienst dik in orde is. Dat staat voor hen als een paal boven water: wij dienen de Heere. Wij geven Hem wat Hij van ons vraagt.

Juist tegen die mensen spreekt God zo. Want zo lang ze op deze manier doorgaan, ontdekken ze nooit hoe het er met hen voorstaat. Ontdekken ze het nooit: beter geen offers dan onze offers; beter geen kerkdienst dan onze kerkdienst; beter geen gebeden dan onze gebeden.

Wij zouden zeggen: er mag aan die offers heel wat ontbreken, maar er wordt tenminste geofferd. En: het zijn tenminste offers voor de Heere. Natuurlijk, onze offers zijn niet volmaakt. Welke offers zijn dat wel. Maar beter gebrekkige offers dan geen offers.

De Heere oordeelt scherper. Hij zegt: die gebreken zijn het ergste niet. Maar dat ze die gebreken gewoon vinden, — dat is het ergste. Dat ze een blind schaap offeren, is tot daaraan toe. Maar dat ze dat blinde schaap wel goed genoeg vinden voor Mij, — dat is verschrikkelijk. Dat ze gedachtenloos hun psalmen zingen, dat ze wat vrome woorden prevelen in plaats van te bidden, — dat is erg. Maar dat ze menen, Mij daarmee te eren, dat ze dit verachtelijk gedoe voor het toppunt van godsdienst houden, dat is ten hemel schreiend. Dan is het nog maar beter dat hun tempel dicht gaat, dat hun psalmen en gebeden verstommen, dat hun offers ophouden. Dat is tenminste duidelijk. Als dat gebeurt, dan kan niemand er meer onderuit: God wordt door ons niet meer gediend. Maar nú, met déze offers, maken ze zichzelf wijs dat ze eerbied voor Mij hebben, terwijl Ik van die eerbied niets zie. Dat ze Mij vrezen, — maar Ik ontdek die vrees voor Mij nergens.

Hield alle godsdienst onder u maar op. Dat zegt God tot Israël. Tot het volk dat Hij, als zijn enige volk, Hem deed kennen en Hem deed dienen. En als dus daar, in Israël, de tempel gesloten wordt, waar wordt dan nog een tempel voor de Heere gevonden? Nergens toch.

Nergens? O ja, zegt God, overal. Want van waar de zon opkomt tot waar ze ondergaat is mijn naam groot onder de volken. Van het oosten tot het westen word Ik gekend en word Ik geëerd. En overal, op heel de wereld, wordt het reukwerk voor Mij ontstoken, wordt tot Mij gebeden. Van noord tot zuid ontvang Ik een rein spijs-offer van mensen die zichzelf aan Mij offeren als een levende offerande.

Dat is de nekslag voor Israël. Israël, dat zei: wij zijn Gods volk. Wij dienen de Heere. Wij zijn het enige volk op heel de wereld. Als het met ons is afgelopen, dan heeft God niets meer.

Tegen dat volk, zegt de Heere: was het met u maar afgelopen. Met u, die Mij zó dient, die Mij behandelt op een manier, waarop ge uw landvoogd niet zoudt durven behandelen. Kwam er maar een einde aan uw zelfbedrog. Werd het maar eens overduidelijk, hoe het er met u voorstaat. Bleek het maar eens zonne-klaar, dat Ik aan ú niets heb. Daar werd Ik geen zier armer van. Heel de wereld is toch vol van mijn eer en mijn lof. Door de heidenen, waarop gij zo verachtelijk neerziet, worden Mij echte offers gebracht. Wat gij me niet geven wilt, dat ontvang Ik van anderen, overvloedig.

Natuurlijk, God kan dat op dat moment reeds zeggen, omdat Hij bezig is, Christus te doen komen. Omdat Hij dan al op weg is naar de uitstorting van de Heilige Geest. Omdat Hij het weet: dan zál, na zoveel gunstbewijzen, 't gezegend heidendom 't geluk van deze Koning prijzen.

Maar als God op dat moment, terwijl alle volken buiten Israël nog in het donker van het heidendom gevangen zitten, al spreken kan van de offers die Hem allerwege worden toegebracht, — hoeveel te zwaarder weegt dat woord dan voor ons, vandaag. Nu het evangelie de einden van de wereld bereikt hééft. Nu werkelijk de kerk van Christus geplant is in Korea en onder de Eskimo's, nu de Vader van Jezus Christus geëerd wordt en gevreesd door negers en Russen.

Wij doen misschien wel, of wij, hier in Nederland, zo ongeveer de enigen zijn. Of Gods kerk alleen hier gevonden wordt. Wij hebben misschien het christendom van bekeerde stenen-tijdperkers en voormalige kannibalen niet zoveel in de rekening. En we zijn er vast van overtuigd, dat wij, met ons calvinistisch verleden en onze gereformeerde belijdenis en schriftuurlijke kerkenordering, het neusje van de zalm zijn, waaraan de rest van de christenheid toch eigenlijk niet tippen kan. En dat wij, vrijgemaakten, daarom een bijzonder plaatsje hebben bij God.

Maar dat is niet waar. Of liever: dat mag

duizendmaal waar zijn, — dát maakt onze godsdienst voor God nog niet acceptabel. Israël had toch zeker ook een bijzonder plaatsje bij God. Maar tegen dat volk zegt de Heere: werd bij ú de tempel maar gesloten. Hielden úw offers maar op: Ik mag ze niet. Dat volk krijgt het van Amos te horen: U alleen heb Ik gekend uit alle volkeren van de wereld; daarom zal Ik al uw ongerechtigheden aan u bezoeken. En tegen dat volk komt Christus zelf getuigen: Ik zeg u dat er velen zullen komen van oost en west en zullen aanliggen met Abraham, Izak en Jakob in het koninkrijk der hemelen; maar de kinderen van het koninkrijk zullen buitengeworpen worden in de buitenste duisternis.

En wat moeten wij nu met dit woord? Want het staat in de bijbel. En de bijbel geeft God ons in handen.

Zijn we nu klaar als we naar anderen kijken en naar anderen wijzen: op hen slaat het? Hebben we nu werkelijk naar dit woord van God geluisterd als we vol instemming knikken: zó slecht is het daar en daar en overal, behalve bij ons?

Of wordt dat dan tegen óns gezegd: Ik wilde wel dat uw kerkdeuren gesloten werden? En dat uw gebeden ophiielden?

Kijk, nu moeten we er niet gauw op wijzen dat het bij ons toch allemaal in orde is: kerkelijke instellingen naar de wil van God; kerkelijke gebruiken die afgestemd zijn op de heiligheid van God. Nu moeten we dit woord niet afweren door te zeggen: maar we gaan toch trouw naar de kerk en we bidden en we lezen de bijbel: we nemen alle vormen in acht tegenover de Heere; en onze kerkelijke papieren zijn in orde.

Want laat dat waar zijn, — wáár is onze eerbied en onze vrees. Dat is ook: waar is onze brandende ijver, onze tintelende blijdschap, onze overvloeiende liefde? Waar is het vuur van ons geloof? Waar is ons enthousiasme? Waar is onze overgave? Waar is onze volharding?

Zijn onze kerkelijke papieren wel in orde? Laten wij ons door Christus vergaderen tot zijn kerk? Maar als dat waar is, dan betekent dat meer dan dat je in de goede registers staat ingeschreven, meer dan dat je 's zondags het gebouw met het bordje „Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt)“ binnengaat.

Laten we ons werkelijk vergaderen? Dat is: laten we ons brengen tot Christus en trekken door Christus? En: laten we ons heus brengen tot elkaar? Is dat het enige en het grote in ons leven: ons kindschap van God door Jezus Christus? En dan dit: dat we als broeders van hetzelfde huis, kinderen van God, ook samenwonen? Niet: op een stoel naast elkaar zitten. Maar: samenwonen, samen-léven, samen-strijden, sámen-ovewinnen. Samen ons verheugen met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde, omdat wij kinderen van God mógen zijn, wij ook, wij sámen.

Want als dat niet waar is, dan helpen al onze schriftuurlijke of gereformeerde instellingen ons niets. Als dat niet waar is, dat we in brand staan als door Jezus Christus verlore mensen, dan mogen we er nog zo vast van overtuigd zijn, dat onze godsdienst

het toppunt is van wat er op deze wereld te bereiken valt, maar dán zegt God ook tegen ons: was er maar iemand die úw kerkdeuren sloot; overal op de wereld gaan immers de deuren werkelijk open voor Mij. Overal op de wereld word Ik aanbeden in geest en in waarheid door mensen die gij niet eens kent of waarvoor gij uw neus ophaalt. Overal op de wereld wordt, dank zij Jezus Christus en dank zij de Heilige Geest, de ware godsdienst gevonden, de ware vrees, de ware eerbied, brandende liefde, oprechte ijver, volhardende trouw.

Willen we dat tot geen prijs loslaten, dat wij de eersten zijn? Maar juist dan treft ons Christus' woord: vele eersten zullen de laatsten zijn en vele laatsten de eersten.

Dat zegt God. Want Hij wil onze zelfverzekerdheid breken, onze halfheid en lauwhoed ontdekken. Hij wil ons doen ophouden met het gebed van de farizeeër, die in zichzelf één van de weinig overgebleven getrouwen ziet, en zelfbewust zegt: ik dank U, dat ik niet ben als die en die en die.

Want als we werkelijk onszelf leren zien, dan kunnen we alleen nog maar bidden, vragen, smeken: o Heer, wees mij, zondaar, genadig. Dan zeggen grote mensen, die heus niet de eersten de besten zijn in de kerk het met de woorden van een klein kind: láát mij van uw grote kudde ook een heel klein schaapje zijn.

Haulerwijk.

J. Keuning.

Afzettingswaardig

Uit de pers hebben we allen vernomen dat de particuliere Synode van Groningen uitgesproken heeft dat ds. Van der Ziel afzettingswaardig is.

Dit is een nieuwe fase in deze trieste reeds zo lang durende procedure.

Het is een nieuwe stap op een weg welke door ds. Bouma van Assen terecht een „onheilvolle weg” werd genoemd.

Met diepe smart en ontzetting hebben wij van deze beslissing kennis genomen.

Wij kunnen het niet begrijpen hoe vrijgemaakte kerken en broeders het ondanks al het klemmende dat daartegen werd aangevoerd de aperte schending van art. 79 en 80 der kerkenorde blijven goedkeuren. Het staat daarin zo duidelijk dat een predikant alléén geschorst mag worden door het voorgaand, gemeenschappelijk oordeel van de eigen kerkeraad en die van de naastgelegen gemeente. En dat oordeel was er in de Groningse procedure **niet**.

Wij kunnen het niet begrijpen dat men ten aanzien van ds. Van der Ziel van een **openbare, grove zonde** kan spreken die hem de uitsluiting uit het Koninkrijk Gods waardig maakt.

Wij kunnen het niet begrijpen dat men ondanks het smeken en de gewetensnood van zoveel broeders toch met de tuchtoefening tegen ds. Van der Ziel voortgaat.

De nood waarin onze kerken verkeren is wel zeer groot.

Wij hopen vurig dat er een ononderbroken gebed zal opgaan tot de HERE dat Hij in zijn genade de harten zo moge leiden dat de „onheilsweg” niet ten einde toe zal worden bewandeld.

Laten we rustig en duidelijk zeggen dat deze tuchtoefening niet is naar de wil des Heren.

Laten we daarbij **alle** broeders, vooral die van Groningen-Zuid en met name ds. Van der Ziel in onze gebeden vasthouden.

En laten we in heel ons bezig zijn met dit droeve gebeuren de gestalte van Christus veronten!

Red.

Wet en Evangelie *)

„Wet en Evangelie”, dat is voor gereformeerde oren een vertrouwd begrippenpaar. Wat dit begrippenpaar voor ieder van ons inhoudt is echter niet zo gemakkelijk te zeggen.

Ik wil trachten eerst tot een nadere begripsomschrijving te komen en vervolgens de lijn van mijn betoog kort aangeven.

Wanneer we „evangelie” hier aanduiden als de blijde boodschap van genade en verlossing door Gods vrijmachtig welbehagen, en we bedenken tegelijkertijd dat dezelfde God ons als Zijn schepsel aan Zijn wet onderworpen heeft en ook eist dat wij Zijn wet volbrengen, dan is het duidelijk dat wet en evangelie twee kanten zijn van dezelfde zaak, t.w. de relatie waarin God ons tot Zichzelf stelt. In onze zondige gebrokenheid willen we die relatie met God niet consequent erkennen. Daarom kunnen we de eenheid van wet en evangelie zo weinig beleven. In de eindeloze afwisseling van vallen en opstaan, in onze dagelijkse bekering, grijpen wij in het geloof af en toe naar die eenheid. Men zou kunnen zeggen (in de terminologie van de wijsbegeerte der wets-idee): er is een centraal-religieus weet-hebben van de eenheid van wet en evangelie.

In onze dagelijkse ervaring, in ons bestaan, ons functioneren als mens, is die eenheid er echter niet. Daarom hebben wij de wet steeds weer nodig om ons eraan te herinneren hoezeer wij de genade nodig hebben, zelfs in onze dankbaarste ogenblikken. Wanneer we de genade niet aanvaarden, blijft toch de wet voor ons gelden en wordt die ons tot een vloek. Wanneer wij die genade zien en aanvaarden door Gods Geest, dan zien wij die ook in de wet.

Het woord „wet” betekent in dit verband „normatieve wet”, in onderscheid van b.v. natuurwet. Alle normatieve wetten zijn een uitwerking van het centrale liefdegebod: „Gij zult God liefhebben bovenal en uw naaste als uzelf.” Hoe wij dat centrale liefdegebod in ons leven naar al zijn facetten uitwerken, positiveren, is aan onze verantwoordelijkheid als mensen en als mondige christenen overgelaten. Over die uitwerking van die normatieve wet in de levenspraktijk, daaronder ook begrepen de kerkelijke praktijk, kan meningsverschil bestaan. We zien in die uitwerking verschillen in persoonlijke aanleg en ontwikkeling, verschillen van cultuur en volksaard, historische verschillen een rol spelen. Zo is er in de historie, ook in die van het gereformeerde volksdeel, een duidelijke verschuiving in zedelijke normen waar te nemen. In de geschiedenis komt de schepping tot ontplooiing en bij het uitwerken van de normatieve wetten in ons leven mogen we de geschiedenis niet tegenhouden. Altijd is daarbij de vraag wáár de grenzen liggen en wát gezonde ontwikkeling is, wát afvalligheid.

De verschillen, die ons kerkelijk leven beroeren, betreffen vooral de uitwerking van de normatieve wetten en de grenzen binnen welke verschil van inzicht getolereerd moet worden.

Bij het ontstaan en bestaan van die verschillen spelen allerlei factoren een rol die te onderzoeken zijn. Hoe een mens religieus tegenover God staat kunnen wij niet onderzoeken; wij kunnen niemand in het hart kijken. Maar hoe hij zijn religieuze keus in zijn leven concreet uitwerkt, en de factoren die die uitwerking medebepalen, kunnen we binnen zekere grenzen wel bestuderen. En hiërbij moet ook de psychologie zijn „wettige” taak toebedeeld krijgen.

Wanneer we nadenken over de aard van ons menselijk ervaren, dan stuiten we o.a. op de belangrijke rol die het voelen, het reageren, de emoties daarin spelen. Dat „gevoelsmatige” in het menselijk gedragen en beleven is het voornaamste object van de psychologie.

Als ik dan ook in het volgende vanuit een psychologisch gezichtspunt iets tracht te formuleren aangaande het onderwerp „wet en evangelie”, dan zal ik met name de vraag stellen: „Hoe is het menselijk gevoelsleven, zoals wij dat in onze cultuur kennen in zijn ontwikkeling en verschijningsvorm, medebepalend voor ons beleven van het onderscheid wet-evangelie?” En nader toegespitst: „Hoe is dat gevoelsleven medebepalend voor de verschillen in uitwerking van de normatieve wetten?”

Ik zal dat trachten te doen aan de hand van een korte schets van de ontwikkeling van het normgevoel.

Wanneer een normaal begaafd mens een leeftijd bereikt waarop het onderscheid wet-evangelie hem iets kan zeggen, heeft hij al een hele ontwikkeling achter de rug, m.a.w. er is een heel stuk menselijke ervaring nodig voor men zich een **begrip** kan vormen van dit onderscheid. Toch heeft ook een kind wel weet van de beide elementen die wij aangeven met de woorden wet en evangelie, maar dit weten is vooral gevoelsmatig bepaald. Een kind kan zich, in zijn sterk magische voorstellingswereld, zonder verdere vragen te stellen, de Here Jezus voorstellen als degene die alles voor je kan doen, en vooral als degene die alles goëd maakt. Dat je dan ook moet doen wat Jezus zegt, verandert daaraan niets, want voor een kind spreekt het vanzelf dat je dat doet. Het voelt zich in de eerste plaats veilig en vertrouwd bij Jezus, het heeft in de eerste plaats verwachting (althans wanneer de kinderlijke ontwikkeling normaal verloopt).

Misschien zegt iemand: ja, maar een kind begrijpt er nog zo weinig van, het moet nog zo groeien, ook in geloof en „kennis” van God. Zeker, het moet nog groeien, maar is zijn mens-zijn daardoor onvolledig? Is zijn geloof daardoor onvolledig? Komt het door die groei als zodanig één stap dicht bij God? De Bijbel leert ons wel anders als wij vermaand worden te worden als de kinderen om het Koninkrijk Gods te kunnen binnengaan. Blijkbaar heeft een kind in benijdenswaardige mate een authentiek element van het geloof: het vertrouwen, het rekenen op liefde en goedgunstigheid zonder meer, zonder angstigd te worden door de vraag of het wel aan de eisen voldoet. Blijkbaar kan onze groei naar volwassenheid even goed verwijdering van God als toename in „kennis” van Hem meebrengen. Misschien kan juist een kind wet en evangelie nog vanzelfsprekend als een eenheid beleven. Hoe ouder we worden, hoe meer we Gods genade nodig hebben om onze menselijke ervaringen te gebruiken tot toename in wijsheid en kennis van Zijn wil.

We mogen dus wel zeggen dat een (verbonds-)kind religieus gesproken precies even dicht bij de HEERE leeft en Hem even goed „kent” als een gelovige volwassene. Het doet dat, het beleëft, het uit, het gebruikt die kennis uiteraard op zijn ontwikkelingsniveau. Het leest zelf nog niet in de Bijbel, het leert God kennen via zijn ouders, het beleëft automatisch de relatie met God naar analogie van de relatie met zijn ouders. In de relatie met de ouders speelt logisch onderscheidingsvermogen eerst nog vrijwel geen rol. Wel zijn daarin belangrijk gevoelsmatige categorieën als veiligheid, rust, vertrouwen, lust, tevredenheid, blijdschap, troost, liefde, tegenover onveiligheid, onrust, angst, onlustgevoel, boosheid, verdriet, bedreiging. Men zou kunnen spreken van een soort gevoel voor tegenstellingen, waarbij de ouders, met name in het begin de moeder, positieve gevoelens als veiligheid, vertrouwen, lust, opwekken, en negatieve gevoelens als angst en onlust doen veruigen. Deze tegenstelling blijft het hele leven bestaan, maar gaat zich in de loop van de ontwikkeling nader differentiëren.

We zullen die ontwikkeling niet in details volgen, maar ik wil speciaal de aandacht vragen voor de aanvankelijke ontwikkeling van het geweten. Het geweten heeft nl. om zo te zeggen een „gevoelskant”, waarvan de ontwikkeling vrij nauwkeurig bekend is.

Een klein kind kan zijn neigingen nog niet beheersen en kan nog geen uitstel van bevrediging accepteren. Als het groter wordt moet het daarin geoefend worden in de relatie met de ouders. Het leert bepaalde gewoonten en eisen te aanvaarden vóór het de noodzaak of het nut daarvan kan inzien. Het motief om dat te doen is dus niet toegenomen inzicht en onderscheidingsvermogen, maar iets anders. En dat andere is, naar we op grond van observatie en behandeling mogen aannemen, vooral een gevoel, nl. de behoefte om zeker te zijn van de liefde van de ouders, de behoefte aan goedkeuring en de angst voor afkeuring, boosheid, liefdesverlies. Die angst kan een kind niet verdragen, omdat het nog groten-deels machteloos is en niet opgewassen tegen de realiteit. En daarom is die angst, maar vooral de bevrediging als het lief is, gevoelsmatig een heel sterk motief om te doen wat de ouders willen en

*) Vergadering der persvereniging „Opbouw” te Utrecht, 1 mei '65; co-referaat naast dat van ds. H. Amelink, die het onderwerp van theologische kant bespreekt.

om ook héél sterke eigen wensen te onderdrukken.

Hieruit volgt tevens, dat waar de liefde van de kant van de ouders ontbreekt, of onvoldoende gevoeld wordt, dat motief tot aanpassing aan hun wensen niet aanwezig is. We zien dit ook bij sterk verwaarloosde kinderen, die hoogstens tijdelijk tot schijnaanpassing gedwongen kunnen worden door macht, door angst voor straf en pijn.

Zou het toevallig zijn, dat in de ontwikkeling de eerste aanpassing aan een norm, een eis, een "wet" zou je kunnen zeggen, optreedt bij de gratie van de liefde, in de "ruimte" van een liefdevolle, vertrouwelijke relatie? De liefde is het motief om de wet te vervullen en een eis kan nog zo redelijk of noodzakelijk zijn, hij heeft geen eigen klem als de liefde ontbreekt, want het inzicht ontbreekt nog. Wanneer de liefde ontbreekt komt bovendien het inzicht in de redelijkheid van een bepaalde eis later en onvoldoende tot ontwikkeling.

Elke eis en elk verbod wordt in principe door een kind als een inbreuk op zijn zelfstandigheid ervaren en kan dus in meer of mindere mate weerstand, boosheid, belediging opwekken. De wens om lief gevonden te worden, later gesteund door het groeiend verstandelijk inzicht, is echter sterk genoeg om deze teleurstelling te boven te komen, tenminste als het een redelijke eis of dito verbod betreft. Het is duidelijk dat hier grenzen liggen. Ook een jong kind kan onredelijkheid in vergaande mate aanvoelen, al kan het dat nog niet verwoorden. Het spreekt vanzelf dat de door een onredelijk verbod opgewekte teleurstelling meestal groter en intenser is. Ook dan echter is de behoefte aan liefde dikwijls sterk genoeg om de teleurstellingen en de opgewekte boosheid te onderdrukken. Vaak zijn dan a.h.w. noodmaatregelen nodig. Zo zien we nogal eens, dat een kind zijn boosheid op de ouders, die de liefdesrelatie in gevaar brengt en dus als bedreigend ervaren wordt, niet bewust kan beleven als eigen boosheid, maar die beleeft als de boosheid van de ouders. Men zou dat projectie kunnen noemen. Het gevolg is dat de ouders als strenger beleefd worden dan ze bedoelen te zijn. U kent dat verschijnsel misschien wel, dat een kind een norm veel strikter en consequenter opvat dan de bedoeling was van degene die hem stelde.

We zien dat een kind in het opgroeien geleidelijk de normen der ouders zelf gaat overnemen, vooral op de leeftijd waarop zich het zien van logische verbanden gaat ontwikkelen. Het kind gaat die normen innerlijk als vanzelfsprekend aanvaarden en krijgt het vermogen om zich, óók los van de eisen stellende omgeving, enigszins te beheersen.

Bij het lagere-school-kind spreekt men i.h.a. van "spiegelgeweten", een term die goed weergeeft hoe de normen door ouders of onderwijzend personeel gesteld als vanzelfsprekend aanvaard worden. De oorspronkelijke gevoelsmatige klem van geboden en verboden in de relatie tot de ouders wordt vrijwel niet bewust beleefd. Dat die er wel degelijk is, wordt dikwijls openbaar in de praepuberteit en in de puberteit, wanneer, mede o.i.v. het zich ontwikkelende vermogen om abstract te denken, de ouderlijke normen meer in hun relativiteit gezien worden en de gewetensfunctie in de loop van een aantal jaren zelfstandig gaat worden. Dit gaat n.l. heel vaak gepaard met vage schuldgevoelens over de ouders, depressieve en reactieve verschijnselen, waarvan de puber zich de oorsprong niet bewust is.

Ik ga hier niet in details op in. Het gaat erom, dat de complexe grootheid, die we in de spreektaal aanduiden als "geweten", in zijn ontwikkeling en later functioneren een emotionele, een gevoelsmatige kant heeft, waarop de ouders tijdens het opgroeien grote en bijkans onuitwisbare invloed uitoefenen. De meest krachtige, primitieve gevoelens, die daarbij een rol spelen, zijn later grotendeels onbewust, maar bepalen niettemin in sterke mate de manier waarop een mens de dingen beleeft.

Voor de godsdienstige opvoeding is een en ander uiteraard van grote betekenis.

De wijze waarop een kind zijn eerste relatie met mensen, i.c. de ouders, ervaart, bepaalt in eerste instantie hoe het God beleeft en zich Hem voorstelt. Het taalgebruik en het taalbegrip ontwikkelen zich in de omgang met en naar het voorbeeld van de ouders. In die taal met zijn aanvankelijk sterk gevoelsmatige lading hoort het kind voor het eerst over God spreken. Hoe zou het aangesproken worden door b.v. de verze-

kering: "God is onze Vader", als het niet ervaren had wat een vader is en als vanuit die ervaring het woord "vader" niet een bepaalde inhoud had gekregen? En als een kind het gezag van zijn lieflijke vader in hoofdzaak aanvaardt omdat hij nu eenmaal de macht heeft, en niet in de eerste plaats omdat het ervaart en voelt, dat die vader zijn gezag aanwendt tot zijn heil en om zijn ontplooiing en zelfstandigheid te stimuleren, dan is het niet waarschijnlijk dat zo'n kind het gezag van God en van Zijn woord geheel anders zal ervaren.

Juist in de gevoelsmatige relatie met God is zoveel terug te vinden van de relatie met de ouders en van de gewetensvorming daarin. Het is begrijpelijk dat bij het boven in het kort geschetste ontwikkelingsproces de verhoudingen in verschillende gezinnen en bij verschillende personen heel anders kunnen liggen, en dat er ook heel veel scheef kan groeien.

Zo zijn er mensen die elke beslissing, ook de geringste, tot gewetenszaak maken en die vrijwel nooit eens spontaan en onbevangen kunnen genieten. Er zijn anderen, die gemakkelijk aan eigen wensen toegeven, zonder daar onmiddellijk normatieve bij te denken. Het spreekt vanzelf dat ergerlijke extreem verschillende karakters (en een karakter is behalve door aanleg wel degelijk ook bepaald door boven beschreven ontwikkelingsproces!) ook hun verhouding tot God op verschillende wijzen zullen beleven. De eerste zal meer oog hebben voor de wetskant daarin, de andere zal wellicht meer spontaan op God kunnen vertrouwen en zich verblijden over zijn verlossing. Het godsdienstig beleven wordt zo heel duidelijk medebepaald door de structuur van eigen gevoelsleven met alle gebreken en eenzijdigheden daarin.

Daarnaast speelt een rol de wijze waarop ouders zelf hun godsdienst beleven. Hebben ze eenzijdig oog voor zonde en voor wetsonderhouding, méér dan voor verlossing en liefde, dan dragen ze die eenzijdigheid allicht op hun kinderen over.

Van psychologisch gezichtspunt gezien zijn er dus allerlei variaties mogelijk in het godsdienstig beleven, variaties die voor een belangrijk deel gevoelsmatig en niet rationeel bepaald zijn.

Het is niet gewaagd om te veronderstellen, dat deze variaties althans voor een deel bepalen de persoonlijke verschillen, de groepsverschillen, de bij wijze van spreken "conjuncturele" verschillen t.a.v. het beleven van het onderscheid wet- evangelie. De één legt de nadruk gedurende zijn hele leven, of episodisch, anders dan de ander; de ene groep is meer onder de indruk van de wet, de andere meer vervuld met de blijdschap om het evangelie.

Gevaar voor generaliseren en simplificeren ligt hier natuurlijk om het hoekje van de deur, vooral omdat het hier zo beknopt moet worden aangegeven.

Toch is het onmiskenbaar dat een bepaalde groep, een bepaalde traditie invloed uitoefent op o.a. de gewetensvorming en op het godsdienstig beleven, denk b.v. aan de Veluwe en de Zuidhollandse eilanden, en aan het verschil tussen noordelijke, "calvinistische" Rooms-Katholieken en zuidelijke R.K. Omgekeerd zal een bepaalde groep selectief bepaalde karakters aan kunnen trekken. (Pinksterbeweging, Leger des Heils.)

Wie (bedenkt dat deze Legeren ook een rol spelen bij kerkformatie en -reformatie zal wellicht uiterst voorzichtig zijn bij zijn oordeelsvorming.

Zoals boven reeds opgemerkt beleven wij onze relatie met God altijd in zondige gebrokenheid. Wij kunnen daarom wet en evangelie ook nooit in dit leven ten volle als een eenheid ervaren: we kunnen die eenheid slechts religieus grijpen en overigens elke dag weer erkennen dat we de dingen uit hun verband rukken, dat we de verhoudingen, door God gesteld, scheef trachten te trekken. De wijze waarop wij dat doen is óók door ons gevoelsleven bepaald, dikwijls niet, en nooit geheel bewust. De zonde, de gebrokenheid, openbaart zich op subtiele wijze in heel ons bestaan en is niet precies te localiseren.

Maar ook de herstellende kracht van evangelie en van wet is niet nauwkeurig in zijn gang na te speuren en te ontwaaien. Die kracht is, na we mogen geloven, in principe aan geen enkele eenzijdigheid of vergroeiing gebonden.

(wordt vervolgd)

Groningen.

T. Jongsma, arts.

TE BERDE

Het laatst verschenen nummer van „De Wachter” houdt zich bezig met de moeien in het Gereformeerd Lyceum te Groningen in verband met het ontslag van drs H. J. Nieboer als leraar.

Het is niet mijn bedoeling op deze zaak zelf in te gaan. Ik ben daarmee niet voldoende op de hoogte.

Wel wilde ik (nog eens) de aandacht vestigen op de fatale ontwikkeling in het denken in onze kerken, waarvan de schrijvers in „De Wachter” eerlijke voorstanders zijn. Eerlijke, omdat ze niet halverwege blijven staan.

„De Wachter” is, zoals te verwachten was voor een trouwe lezers, het eens met het ontslag van br Nieboer. Het steunt daarin het bestuur van het Lyceum. Maar het stelt nu dat het bestuur van het Lyceum helemaal geen moeite gehad zou hebben, als de kerken hun plicht deden en gedaan hadden m.n. door mensen als drs Nieboer onder de tucht te stellen. Het blad is dan ook van mening dat 20 jaar na de Vrijmaking de drie formulieren van enigheid niet meer gehandhaafd worden door alle gereformeerde kerken in Nederland.

Een en ander is een duidelijk voorbeeld van de vrees die van het begin aan bij mij bestaan heeft t.a.v. de kerkelijke scholen, kerkelijke partij e.d., die we na de Vrijmaking hebben opgericht. Deze vrees dat elke onenigheid in de kerk automaties tot gevolg heeft onenigheid in de vereniging. En omgekeerd. Elke onenigheid in de vereniging heeft tot gevolg dat de kerk daarvoor aansprakelijk wordt gesteld.

Met het handhaven van de leertucht en het functioneren van de drie formulieren juist als formulieren van enigheid zijn we kennelijk op de verkeerde weg. Op de weg, waarop het zwaard niet op zal houden te verteren.

In dit nummer van „De Wachter” worden van ontrouw beschuldigd vooral dr Trimp en ds W. G. de Vries. Ds de Vries wordt een kameleonfiguur genoemd. Dr Trimp wordt verweten dat hij kerkelijk bedrog voorstelt als confessionele trouw.

Als „De Wachter” zijn zin krijgt hebben we niet alleen tuchtprocedures tegen Van der Ziel, Schoep, Algra etc., maar ook tegen Kamphuis, ds D. van Dijk, W. G. de Vries etc. Er is geen eind aan.

Ook nu wil ik mijn sympathie uitspreken voor de eerlijkheid van „De Wachter”. Want het blad heeft in zijn ongelijk gelijk. Als men doorgaat met trouwe dienaren te vervolgen, zoals Van der Ziel, Algra, Schoep etc., dan moet men doorgaan met iedereen, die het daarmee niet geheel eens is en die zulk een houding niet tot de ijzigste consequenties volhoudt ook in de school, in de politiek e.d.

Wie het zwaard van de kerkelijke tucht ten onrechte hanteert zal erdoor verslonden worden.

De grote fout in dit alles is een atomisties hanteren van de drie formulieren. En vaak daarmee gepaard, ook nog van een atomisties hanteren van de k.o. Men beschouwt de belijdenis als een optelsom van een hele serie waarheden. Treft men iemand aan, die op een bepaald punt verdacht is (terecht of ten onrecht) dan is HIER vrees, de begeerte heeft in zijn wegen te wandelen, komt dan niet meer ter sprake. We hebben een wet en we hebben art. zo veel van de wet en naar die wet moet hij sterven. Het is ons verborgen geworden door onze eigen schuld, dat de belijdenis de ene waarheid van het evangelie, de vrijpraak van de zondaar door het bloed alleen van Jezus Christus, naspreekt. En dat alle artikelen, alle onderdelen in dat geheel hun plaats hebben. Het is onmogelijk te zeggen Jezus de Here dan door de Heilige Geest. En hieraan onderkent ge de Geest Gods: iedere geest, die belijdt dat Jezus Christus in het vlees gekomen is, is uit God. En iedere geest, die Jezus niet belijdt, is niet uit God.

Hieraan onderkennen we de Geest Gods. Dat leren ons de drie formulieren van enigheid. Zo en zo alleen kan de leertucht functioneren. Anders is het een zwaard dat niet ophoudt te verteren.

A.

Een belangrijke promotie

Op 30 september j.l. promoveerde aan de rijksuniversiteit te Groningen tot doctor in de sociale wetenschappen de heer G. de Lange, werkzaam in de „Rekkense inrichtingen. Het thema van het proefschrift van dr. de Lange is: **De langdurige zeer moeilijke opvoedingssituatie, en haar consequenties voor het pedagogisch denken en handelen.** Dr. de Lange leverde in zijn dissertatie een gedegen studie over een zeer moeilijk thema. Vooral voor het werk van de kinderbescherming is zijn studie van groot belang. Maar niet alleen daarvoor. Het komt mij voor dat hij ook voor het christelijk pedagogisch denken een belangrijke bijdrage heeft geleverd.

Uiteraard kunnen we in ons blad niet nader op deze dissertatie ingaan. Ik wil hier alleen enkele van zijn stellingen overnemen. De eerste luidt: „De werken der dankbaarheid zijn een vanzelfsprekend gevolg van het christelijk geloof. Dit impliceert het houden van degenen die niet van ons houden (Matth. 5 : 46) en moet als zodanig binnen de vanzelfsprekendheidssituatie als belangrijkste behoudende kracht van het christendom worden beschouwd”. De tweede is deze: „De inrichtingen van de kinderbescherming vinden hun oorsprong in de christelijke barm-

hertigheid als antwoord op een noodsituatie. De kerk bood evenwel de kinderen niet wat zij nodig hadden. De gevolgen van deze gebrekkige oplossing in de vorm van inrichtingen zijn nu nog te onderkennen”. Interessant is ook de derde: „De predikanten verenigen in zich onder andere de opdracht van afgezantschap van Christus met de opdracht verder te zijn van een gemeente. De opdrachten worden tot een tegenstelling, wanneer de tweede tot persoonsrealisering moet bijdragen en niet meer aan de eerste volledig ondergeschikt is.”

In deze stellingen worden dingen gezegd die ons raken moeten. Ik hoop dat dr. de Lange ze hier of daar nader uitwerkt.

Van ganser harte wensen we dr. de Lange geluk met het verwerven van de doctorstitel. Hij is werkzaam in het mooie maar ook zo uiterst moeilijke werk onder de door de ouders, de maatschappij — en ook door de kerk — soms schromelijk verwaarloosde jeugd. We hopen dat hij daarin nog veel zal mogen doen, daarbij geholpen door de intensieve studie welke hij op zo eervolle wijze afsloot. Het ga hem ook in de werkring welke hem nu wacht onder Gods zegen in alles goed.

C. V.

*Leer ons, Heer, vrijmoedig spreken
over uw verlossend werk;
geef dat niet die woorden breken
op de daden van uw kerk,
maar dat wij geheiligd leven
op de plaats der U geëerd
en U volgen onder 't Kruis
op de smalle weg naar huis*

Inge Lievaart

Waar blijft Rom. 14 : 1?

Ds. Z. wil in zijn uitleg van de tekst beginnen bij vs. 6 van zijn teksthoofdstuk.

Daar moeten wij beginnen, zegt hij letterlijk. En dat is zijn eerste fout, want hij begint veel te laat. Vers 6 staat daar namelijk niet geïsoleerd. De tekst is een onderdeel van dat Schriftgedeelte, dat begint bij hoofdstuk 14 : 1. Uit dit hoofdstuk haalt ds. Z. immers ook zijn situatietekening van de gemeente te Rome, maar hij verwaarloost het verder helemaal. En dan kunnen de ongelukken moeilijk uitblijven.

Hoofdstuk 14 : 1, welk vers veel gelijkenis vertoont met de tekst van ds. Z., begint als volgt: Aanvaardt de zwakke in het geloof, maar niet om overwegingen te beoordelen.

We lezen dit nog een keer: maar niet om overwegingen te beoordelen.

De vertaling is moeijelijk. De door ds. Z. gebruikte commentaar van Herman Ridderbos zegt: De vermaning begint met de woorden, dat men de zwakke in het geloof moet aanvaarden, zonder telkens weer in discussie over meningsverschillen te vervallen. De zwakke moet aanvaard, echter „niet met het doel of het gevolg, dat telkens twistgesprekken van wederzijdse standpunten en overwegingen gevoerd worden. Paulus bedoelt kennelijk niet, dat deze overwegingen niet van belang zouden kunnen zijn. Zelf gaat hij uitvoerig op de kwestie in en stelt hij de standpunten tegenover de kwastie. In maar deze mogen niet tot twistingen en onderlinge veroordelingen leiden. Zij zouden de onderlinge vrede en de opbouw der gemeente in gevaar brengen, vs. 19”, aldus Ridderbos.

Greijdanus spreekt van de plicht elkander aan te nemen, altijd door, maar met de conditie, niet wat betreft het al of niet van dit aannemen, doch wat aangaat het **doel** en de **wijze** ervan: niet tot beoordeling van de overleggingen. En hij citeert met instemming een Engels auteur, die schrijft: De één kan niet beslissen voor de ander. Wij kunnen vriendelijk advies geven, als we om raad gevraagd worden, maar we moeten de beslissing aan elk overlaten.

Calvijn schrijft op dit vers, dat het openbaar is, dat Paulus niet anders wil, dan dat de zwakken niet vermoed worden door ongelegene disputatiën.

In de Korte Verklaring — Van Leeuwen-Jakobs — leest men: „men moet hem — d.i. de zwakke, G. J. — dus eenvoudig erkennen en verdragen als één, die de volle betekenis van het heil van Christus nog niet vat: maar niet met hem gaan disputeren of trachten hem van zijn ongelijk te overtuigen, en het ongegronde aan te tonen van de overwegingen, die zijn houding bepalen.”

En prof. Jager schreef in zijn verklaring van Rom. 14 : 1 o.a.: Paulus bespreekt een aangelegenheid, die blijkbaar in Rome moeilijkheden gaf in de onderlinge verhouding. Er waren „zwakken in het geloof”, op wie de „sterken” neerzagen. Terwijl de „zwakken” geneigd waren de „sterken” te veroordelen. „De apostel geeft nu de weg aan hoe ze in vrede met elkander kunnen leven. Allereerst beveelt hij aan de gelovigen in Rome de zwakken in het geloof te **aanvaarden**”. Het werkwoord dat Paulus hier gebruikt duidt aan „het opnemen van iemand in zijn woning, of ook: welkom heten, of het meenemen van iemand als helper. Hier betekent het: **als volwaardig lid opnemen in de gemeente**. B.v. als iemand van elders kwam of wanneer iemand door doop en belijdenis zich bij de kerk wilde voegen.” Ook zij die zwak zijn in het geloof moeten we ten volle aanvaarden. Deze zwakken zijn broeders wier geloof nog niet is wat het wezen moet. „Ze hebben blijkbaar geen volledig inzicht in de vrijheid die ze in Christus hebben, om alles te mogen eten. Ze durven dat niet en daarin zijn ze volgens Paulus zwak. Hij prijst hen daarin niet en stelt zich niet aan hun zijde. Maar hij vermaant de gemeente, die in meerderheid wel uit „sterken” bestaat heeft, zwakke broeders ten volle te aanvaarden.”

Paulus beveelt deze zwakken niet te aanvaarden „om overwegingen te beoordelen”. „Men zou kunnen vertalen: niet tot strijd n.l. woordenstrijd. Men kan ook vertalen: Niet om

Een preek in Groningen

Aanvaardt elkander.

Mij werd een preek toegezonden, door ds. G. Zomer te Groningen op zondag 19 augustus j.l. in de Zuiderkerk gehouden. Zij werd afgedrukt in het Groningsch Kerkblad, op verzoek, en kwam in overleg met ds. Zomer in mijn brievenbus terecht.

De tekst was Rom. 15 : 7. Daarom, aanvaardt elkander, zoals ook Christus ons aanvaardt tot heerlijkheid Gods.

Dat deze preek mij werd toegezonden laat zich gemakkelijk verstaan. Op mijn brochure over de zaak Groningen-Zuid met als titel: Aanvaardt elkander, wordt uitdrukkelijk gezinspeeld.

Deze tekst wordt misbruikt en verkracht. En met deze tekst worden zaken gedekt, die met dit woord ten enenmale in strijd zijn, zegt ds. Z.

Ik ben dit met hem eens.

Zijn eigen preek is er het levend bewijs van.

'k Wil dit graag nader aantonen, niet om een preek van een collega te kraken, noch ter zelfverdediging, maar om over de achtergrond ervan enige opmerkingen te maken. Want we stuiten hier niet op een incident, maar op een symptoom.

Allereerst geef ik van de preek een korte samenvatting.

Korte samenvatting van de preek.

Eerst even uit de preek de situatie-tekening van de gemeente te Rome. Deze was samengesteld uit christenen, die afkomstig waren uit de Joden en uit de heidenen. De Jodenchristenen, aten geen vlees, omdat het aan de afgoden geofferd was? De heidenchristenen aten het wel; in hun ogen was een afgod niets. Zij waren daarin volgens Paulus de sterken in het geloof, de heidenchristenen de zwakken.

Over deze kwestie ontstond nu in de gemeente verschil van mening; er waren hete en hevige discussies.

In deze situatie geeft Paulus nu de vermaning elkaar te aanvaarden. Maar vat dit woord niet verkeerd op, want de tekst begint met het woordje „daarom”. Dit slaat terug op vs. 6: wij moeten eendrachtig de God en Vader van onze Here Jezus Christus verheerlijken.

We moeten dus eenstemmig zijn in ons belijden en dus moeten de sterken de zwakken niet loslaten, maar vasthouden en meenemen en niet zichzelf behagen en de zwakken links laten liggen. Dit vasthouden bestaat in het argumenteren uit de Schriften. Dat zal God zegenen, want het gaat Hem erom, dat wij eendrachtig, uit één mond, God verheerlijken.

Wat is dat voor een kerk, waar de één tegen de ander in-sprekt en inwerkt? Na Pinksteren vergadert God de Joden en heidenen in eenstemmigheid des geloofs, vergelijk vss. 8-13, met hun aanhalingen uit het Oude Testament. Deze wijzen de eenstemmigheid aan in het loven van de Here door Joden- en heidenchristenen.

DAAROM aanvaardt elkander.

Niet de kwesties laten zitten, elk zijn overtalig laten worden, maar de Bijbel open op tafel en argumenteren.

Hierom ging het ook van het begin aan bij het conflict in eigen kring: aanvaardt elkander

in de stijl van Rom. 15; argumenten op tafel!

Ze heeft (punt 2) Christus ons ook aanvaardt. Hij heeft zichzelf niet behaagd, vs. 3, maar zich voor ons overgegeven en zo ons erbij gehaald, n.l. door aan Gods recht te voldoen, het recht van Gods liefde, want liefde en recht vormen geen tegenstelling. En zo moeten wij nu ook elkander aanvaarden: elkaar het recht van Gods liefde bedienen; elkaar de waarheid zeggen naar de Schriften. Geen liefde zonder recht! Niet: zand er over! Als Christus dat gedaan had... Het kwaad voor elkaars rekening laten is liefdeloos en elkaar loslaten.

Deze aanvaarding (punt 3) moet niet plaats vinden om de lieve vrede, maar tot glorie van God. Daarom is de strijd om eenstemmigheid in het belijden en dus om het eensgezind aanvaarden van elkaar geen ijverzucht van drijvers, maar de dienst der kinderen aan de glorie des Vaders.

Alles op z'n kop gezet.

Ik heb wel eens vaker een preek gelezen, waarvan de inhoud nu niet bepaald gedekt werd door de tekst, een zgn. kapstokkenpreek. Maar dit is hier niet eens het geval. Het omgekeerde van wat de tekst zeggen wil, het tegendeel van wat Paulus hier betoogt, wordt door ds. Z. in naam van de Heilige Geest den volke voorgehouden.

Natuurlijk staan er wel algemene waarheden in.

Zo'n algemene waarheid is, dat er eenstemmigheid in het belijden moet zijn om samen God te kunnen loven. Het „aanvaardt elkander”, zoals de „achtien” dat als motto hebben gebruikt voor hun herenigingsactie van Hervormden en Gereformeerden, wordt vanzelfsprekend door ons allen afgewezen. Daar waren zelfs de vrijzinnigen mede in begrepen!

Even tussen haakjes: Ds. van Houdt wil dit zeker van mij wel geloven? In het ziekenhoekje van het Gereformeerd Gezinsblad heeft hij er over geklaagd, dat ik in m'n brochure zo algemeen over het „aanvaardt elkander” had gesproken en niet voorop had gesteld, dat er moet zijn eenheid van belijden. Maar hij had natuurlijk de inleiding niet gelezen en ook verderop over het hoofd gezien, dat ik de „vaderen” in de Dordtse tijd als voorbeeld van „verdraagzaamheid” had aangehaald, mits maar de zuivere leer gehandhaafd werd!

En dan maar tegenover zo'n halfzachte brochure-schrijver voor den volke paraderen als een kloede strijder voor de belijdenis der kerk!

En de hetze opvoeren!

Hij maakt het haast even erg als die andere schrijver in hetzelfde blad, die het had over mensen, die van geen tucht in de kerk willen weten en maar roepen: aanvaardt elkander. Ik citeer in beide gevallen uit m'n geheugen.

Terwijl ik uitdrukkelijk geschreven had, dat als er iets ernstigs aan de hand was, daarover gehandeld moest worden.

Maar hierover niet verder, we keren tot de preek van ds. Z. terug.

Hij zegt wel algemene waarheden, maar zet verder vrijwel alles op zijn kop.

We beginnen met een vraag.

te oordelen over hun bedenkingen. Ik voel het meest voor het laatste. Ze moeten een zwakke niet aanvaarden om direct op hem los te stormen en zijn bedenkingen te veroordelen. Ze moeten hem niet aannemen met de gedachte: wij zullen hem wel gauw gelijk schakelen! Maar ze moeten hem zoals hij is en leeft, ten volle aanvaarden. Blijkbaar is Paulus niet van mening, dat de gelovigen in alles gelijk moeten denken, noch dat zij alles gelijk moeten willen, noch dat zij in alle gewoonten gelijk handelen. De eenheid ligt in het geloof in Jezus Christus en sterk geloof en zwak geloof moet samen zijn plaats hebben in de gemeente."

'k Houdt hier maar op te citeren, maar zou nog verschillende commentaren kunnen aanhalen, die alle precies hetzelfde zeggen, zonder één uitzondering. 'k Mag in het bijzonder naar Schlatter verwijzen, die eenvoudig zegt: Paulus verbiedt sofort dieses Verfahren, nl. het beoordelen van de verschillende overwegingen in de gemeente.

Dit is de inzet van heel Paulus' verhandeling over de moeiten in de gemeente, welke verhandeling haar kernpunt vindt in zijn vermaning: Aanvaardt elkander. Niet om eindeloos te disputeren, maar zoals men wederzijds is en doet!

En dit maakt heel de preek van ds. Zomer tot een slag in de lucht, tot een Paulus precies het tegenovergestelde laten zeggen, van wat hij zegt; tot een aansporen om te doen van wat Paulus verbiedt.

Ongeloflijk!!!!

Daarom...

Ds. Zomer meent zijn kracht te vinden in het beginwoord van vs. 7: Daarom.

Zijn redenering is de volgende — zie het preekverslag: Wij moeten eenstemmig zijn in ons belijden, in ons prijzen van God. Daarom moeten we elkaar aanvaarden en dus, als er verschil is, dat uit de weg helpen door te argumenteren uit de open Schrift. Door argumentatie uit de Schrift komen we tot eensgezindheid.

Maar het is precies andersom.

Er was in de gemeente te Rome eenheid des geloofs.

Eenheid in Christus, eenheid in belijden.

Maar ten aanzien van het al of niet vlees eten was er geen eenstemmigheid. En nu zegt de apostel: draag elkaar daarin maar. Dat is niet zo belangrijk. Zet elkaar daarom het mes niet op de keel. Ieder sta in dezen voor zichzelf. Ieder zij voor zichzelf ten volle overtuigd, 14 : 6. Gij echter, wat oordeelt gij uw broeder? 14 : 10. Laten wij dan niet langer elkaar oordelen, 14 : 13. Want deze zaak is geen halszaak. Het Koninkrijk Gods bestaat niet in eten en drinken, 14 : 17. Breek daarom niet terwille van de spijs het werk Gods af, 14 : 20. Paulus veroordeelt als zelf „sterk” het eten van vlees niet, maar in plaats van de zwakken in afmattende disputen het mes op de keel te zetten, zegt hij: Het is goed geen vlees te eten of wijn te drinken, noch iets, waaraan uw (zwakke) broeder zich stoot, 14 : 21.

Want wij, die sterk zijn, moeten de gevoelheden der zwakken verdragen en niet onszelf behagen, 15 : 1, door nl. onze mening in zelfzucht te willen laten zegevieren, onze haan koning te willen laten kraaien. Die zelfzucht breekt maar af (parafraze Vonk).

Christus zocht ook zichzelf niet, maar nam de smaad op zich, vs. 3.

Dat leert ons de Heilige Schrift, die tot onze lering geschreven is, opdat wij in de weg van de volharding en de vertroosting der Schriften de hoop zouden vasthouden, vs. 4.

En de God der volharding en vertroosting moge de gemeente geven eensgezind van hetzelfde gevoelen te zijn naar het voorbeeld van Christus, vs. 5. Dat is dus niet in zelfzucht eigen mening willen doorzetten, want Christus is voorbeeld in zijn zelfvernederen (Ridderbos).

Weg met dat getwist over zulke dingen (parafraze Vonk op vs. 6).

Dat staat de eensgezindheid maar in de weg, verhindert de eendracht.

En daarmee wil God zijn lof niet vermengd hebben. Die ene gedachte behoorde de uitzinnige dardelheid tot kijven of twisten genoeg te bedwingen, waarmede veler mensenharten heden te zeer bezeten worden, schrijft Calvijn op vs. 6.

Daarom, d.i. terwille van die eenstemmige lof Gods moeten zij elkaar aanvaarden vs. 7 en dus niet door eindeloos twisten over dingen, waarin het Koninkrijk Gods niet bestaat (14 : 17) uit elkaar groeien en de gemeenschap met elkaar verbreken.

Verkeerde casus-positie.

Ds. Z. redeneert: omdat ge eenstemmig, uit één mond God de Vader moet belijden en verheerlijken, moet ge door argumentatie uit de Schrift elkaar overtuigen, tot eensgezindheid komen.

Het zal nu wel duidelijk zijn, dat deze stellingname geheel fout is.

Paulus zegt nergens dat er geen eenstemmigheid van belijden is.

Die is er, want Paulus dankt God over alle

gemeenteleden in Rome, omdat in de gehele wereld van hun geloof gesproken wordt, 1 : 8.

Maar het is een praktische kwestie, die hen dreigt te verdelen, nl. het al of niet vlees eten en bepaalde dagen onderhouden.

En daarvan zegt Paulus: dit is geen halszaak, waarover onenigheid mag ontstaan; waardoor de eensgezindheid breken mag! Ge moet eenstemmig God verheerlijken en daarom elkaar aanvaarden in plaats van over dit punt hete en heftige discussies te voeren, die u uit elkaar drijven.

DAAROM!

Naar het voorbeeld van Christus.

Christus heeft Joden en heidenen erbij gehaald, zegt ds. Z., in de weg van de borgtocht, van het dienen van Gods recht. Dat moeten wij nu ook: elkaar het recht van Gods liefde bedienen, elkaar de waarheid zeggen naar de Schriften. Onze liefde moet zijn naar de maat en het model van Christus' liefde, die harmonie vertoont met het recht. Daarom mogen we niet alles voor elkaars rekening laten... Christus heeft het recht beëindigend terwille van de waarachtigheid Gods, vs. 8. God liet niets vallen, zag niets door de vingers.

Zo wordt ook hier in punt 2 de zaak weer op z'n kop gezet.

Want de fundering van dit spreken in de waarachtigheid Gods is er glad naast. Want dit is niet: God zag niets door de vingers en liet niets vallen, maar het betekent, zoals het vervolg van vs. 8 duidelijk aangeeft: Gods beloften aan de vaderen gedaan, werden door Christus' zelfovergave vervuld.

Dat Christus voldeed aan Gods recht is natuurlijk waar; dat is een gezegende waarheid, die ik als de grond van mijn zaligheid dankbaar belijd, maar dat is hier niet het punt van vergelijking. Het punt van vergelijking is, dat Christus zichzelf niet zocht en in zijn zelfovergave beide Joden en heidenen heeft aangenomen. Daarom moeten Joden- en heidenchristenen nu ook elkaar aannemen. Niet twisten, niet eindeloos disputeren, niet elkaars overwegingen beoordelen, maar elkaar aannemen, zoals ze zijn, ondanks hun verschillend denken over vlees eten en zo.

Al het andere is inlegkunde en het verkeren van de zin van deze scopus in zijn tegendeel.

Zo tot glorie Gods.

In deze eenstemmigheid is het mogelijk eenparig God te loven.

In deze aanvaarding van elkander door de geliefden Gods, de geroepen heiligen in Rome, 1 : 7, wordt de glorie Gods bewerkt.

Dat is niet de strijd om eenstemmigheid in het belijden, zoals ds. Z. het stelt — dat is hier niet aan de orde — maar het is de strijd om als belijders in alle verschil van inzicht in bepaalde zaken, die geen „halszaken” zijn, elkaar vast te houden, niet uit de hoogte te verachten, en niet door twistzieke gesprekken uiteen te drijven.

Dit is een gedachte, die bij Paulus vaker voorkomt: Laten wij dan allen, die volmaakt zijn, aldus gezind zijn. En indien gij op enig punt anders gezind zijt, God zal u ook dat openbaren; maar hetgeen wij bereikt hebben, in dat spoor dan ook verder, Fil. 3 : 15 en 16.

We gaan aan kleinigheden nu maar voorbij.

Deze preek is een ontstellend staal van volslagen gebrek aan geduldig luisteren naar de Schrift zelf.

Achtergronden.

Wanneer we ons afvragen wat de oorzaak is van zulk een totale misvatting van een tekst, dan dringen zich verschillende factoren aan ons op.

Daar is een intellectualisme, dat zo sterk uitkomt in woordkeus: argumenteren, dóór-spreken, argumentatie, leg de argumenten neer op de tafels van de kerk enz.

Daar is een perfectionisme: de ene overtuiging kan eenvoudig niet bestaan naast de ander; dat zou kerkverwoestende vrijheid zijn.

En dan het maar doorhollen op de weg van een bepaalde overtuiging en daarnaar de Schriften „uitleggen”; haar gebruiken voor eigen visie, zonder te letten op de fijne nuances in de Schrift; zonder te vragen wat er aan de orde is: zaken van enigheid des geloofs of zaken van praktische aard, waarbij verschil van gevoelen gedragen moet worden. Voorbij zien van de vraag: handelt elk naar de mate van zijn geloof? enz. Dit is in wezen toch een gebrek aan eerbied voor het heilig Woord van God, al wil men zich daar ook aan vastklemmen. Dit kan echter alleen met lége handen geschieden.

Deze preek moest dienen tot verdediging van het optreden tegen ds. Van der Ziel.*)

De Here erbarme Zich over onze kerken.

G. Janssen.

*) Vgl. „En bij alle verwarring, die er vandaag is, ook in eigen kring, zullen wij de inzet

van het conflict scherp blijven zien. Hier ging het om, van het begin af aan: Aanvaardt elkander, in de stijl van Rom. 15”. Volgt: argumenten op tafel.

Even verder wordt dan gesproken van „in de kerkelijke wegen te gaan”. Dat zijn onbegaanbare wegen als van tevoren de kerkelijke vergaderingen langs de weg van zorgvuldige selectie zijn samengesteld, als in de veertiger jaren.

Paulus zelf wordt door ds. Z. schorsingswaardig verklaard, vgl. in de preek: Paulus zegt niet: De een is nu eenmaal sterk, de ander is nu eenmaal zwak, en láát dat nu maar zo, de ene overtuiging naast de andere”. Paulus zegt dit juist wél, al zal hij dit uiteraard niet ideaal gevonden hebben. Maar hij was geen perfectionist. Ds. Z. typeert dit spreken echter als kerkverwoestende vrijheid, vgl. in de preek: „Dat zou een kerkverwoestende vrijheid zijn”.

Kerkelijk Leven

Partijenschappen.

Partijenschappen in de kerk zijn een symptoom van haar geestelijke zwakheid en een zekere infantiliteit, een stuk wereldgelijkvormigheid ook.

Corinthe

Men denke maar eens aan Corinthe. Daar waren 'verdeeldheden', 'scheuringen' in de gemeente. De een zei: Ik ben van Paulus, de ander: Ik ben van Appollos, een derde: Ik ben van Cephas en een vierde: Ik ben van Christus. Het zal wel zo geweest zijn dat de Corinthiërs de individuele verschillen tussen Paulus, Appollos en Petrus meer hebben opgemerkt dan het éne evangelie. De één zei: Paulus is mijn man. Door hem zijn wij tot het geloof gekomen. Hij is onze geestelijke vader. En dat was ook zo. 1 Cor. 4 : 15. Een ander ontkende dat niet maar herinnerde zich het feit dat na Paulus Appollos gekomen was, de geleerde Jood uit Alexandrië, een man 'machtig in de Schriften' onder wiens dienst de gemeente haar grote uitbreiding had gekregen. Paulus had geplant, Appollos had nat gemaakt, God had daarna de wasdom gegeven. Intussen was er druk verkeer tussen Corinthe en het Oosten. En van Joden uit Palestina had men vernomen dat Paulus en Appollos eigenlijk maar tweede-rangs-mannen waren. Wilde men met het echte christendom van doen hebben dan moest men bij Petrus wezen, de voornaamste van de twaalf, die in de leerschool van Jezus geweest waren: dat was het originele en vandaar dat ze niet spraken van 'Petrus', de griekse vertaling van de naam die Simon van Jezus ontvangen had, maar van 'Cephas' het aramese origineel. En de vierde groep scheen het helemaal bij het rechte eind te hebben: haar leden zeiden 'Ik ben van Christus'. Doch dat was maar schijn. Want door zo te spreken hadden zij Christus, inplaats van Hem te geloven als de Heiland van allen, gemaakt tot de partijleider van sommigen en bestreden zij dat ook de anderen echt en ten volle van Christus waren: zij waren van Christus en dus niet van Paulus en van Appollos en van Cephas, de apostelen en leeraars die Christus aan de gemeente gegeven had. Paulus richt zich tegen deze mensen als hij in 2 Cor. 10 : 7 zegt: „Let op wat voor de hand ligt: als iemand er van overtuigd is Christus toe te behoren, moet hij tevens bij zichzelf bedenken, dat ook wij van Christus zijn, evenals hij.”

Dat hing samen met het feit dat zij nog zo kort christen waren. Zij kenden slechts de eerste beginselen van de leer van Christus: „In Christus waart gij nog zo jong”. I, 3, 1.

En in de tweede plaats waren ze nog zo 'werelds'. Dat ze meer op mensen dan op Christus letten vond z'n oorzaak ook daarin: ze waren daarin wereldgelijkvormig, heidens, grieks. De partijenschappen, het aanlopen achter mensen was een typisch grieks en heidens verschijnsel. Zij leefden bij „viri illustres”, bij beroemde mannen. Niet alleen in de politiek, maar ook in hun levensbeschouwing. Griekenland was vanouds het toneel geweest van de strijd tussen wijsgeren, hun leringen, scholen en richtingen. En dat strijdgewoel was uit de kringen der geleerden doorgedrongen tot de man van de straat. Zoals in het Londense Hyde Park vandaag nog de wijzen hun wijsheid aan de man trachten te brengen, zo streeden de aanhangers van wijsgerige richtingen en scholen ten aanhoren van het publiek op de Areopagus, het 'Marsveld' van Athene, met elkander en de man van de straat koos partij.

Toen Paulus in Griekenland kwam beschouwde men hem in Athene ook als zo'n bringer van een levensbeschouwing. Hand. 17. En het is geen wonder dat men ook in Corinthe het door hem gepredikte evangelie van Christus als 'n soort wijsbegeerte, een daarmee verband houdende levensbeschouwing verstond. Niet voor niets zegt de apostel Paulus in I Cor. 1, in verband met de partijenschappen, dat hij niet een of andere „wijsheid" bracht, de wijsheid dezer wereld, maar het evangelie des kruises, Christus, de gekruisigde. I, 2, 1 en 2. Maar die misvatting van de Corinthiërs was de oorzaak dat zij in Paulus, Apollos, Cephas en Christus de min of meer originele 'leiders' zagen van een levensbeschouwelijke 'school', van een 'richting'. En zo was de partij-schap in Corinthe nu echt een staal van wereld-gelijkvormigheid.

Ondanks het duidelijke protest van de apostel is het kwaad in Christus' kerk gebleven: de partij-schap, de kwade vrucht van een onvoldoende kennis van het evangelie en van een misverstaan ervan.

Het wordt soms in de hand gewerkt door hen, die tot het leraarsambt in de kerk geroepen, hun taak niet verstaan.

De leraars in de kerk zijn geroepen het evangelie te prediken. Daarvoor zijn zij door Christus aan de gemeente gegeven. Om door de prediking van de blijde boodschap de heiligen bekwaam te maken tot hun dienstwerk jegens God en de naaste, totdat wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en de kennis van Gods Zoon, d.i. totdat wij allen zullen verstaan wat het is dat God zijn Zoon zond tot onze verlossing van de zonde en de dood.... Dan zullen wij niet langer onmondig zijn, heen en weer geslingerd en meegesleurd door elke windvlaag, ik bedoel, elke leer die door het sluwe spel van valse mensen wordt uitgedacht om tot dwaling te verleiden. Ef. 4 : 14.

Wanneer de predikers van het evangelie in de kerk niet het evangelie brengen, maar gechristianiseerde wijsbegeerte, levensbeschouwing, wetenschap dan komen in de kerk de scholen op, de — ianismen, de richtingen, de 'leiders', dan gaat men doen wat van de 'valse' kerk is: zich meer op de mensen richten dan op Christus. Art. 29 ned. gel. bel.

In de vaderlandse kerk

A. Janse heeft in zijn 'Van Dordt tot '34' een hoofdstuk geschreven over het 'Verval der Geref. Kerk na Dordt', toen de vaderlandse kerk zulk een slagveld van scholen en richtingen werd en ook „de trouwe leraren verstrikt waren in de twisten, die vanwege scholastische onderscheidingen en bevindelijke gevoelens den een tegen den ander in 't harnas joegen", blz. 32.

Onrechtzinnige bevindelijke schrijvers als Johannes d' Outrein, een Coccejaan. „Een hele school van bevindelijke Coccejanen werd door Lampe gevormd.... Deze 'bevindelijke godgeleerdheid' vond haar voltooiing wel in het boek van Schortinghuis over „het Innige Christendom", blz. 32. Dan waren er de Voetianen. Janse schrijft: „En wat de Voetianen betreft, de eenvoudige mensen werden verward door talloze pamfletten over kort en lang haar — over Voetiaanse en Coccejaanse geschillen omtrent den Sabbath, over dode Voetianen, die à Marck volgden (Marckianen) en levende Voetianen, die Brakel volgden (Brakelschen).

Wanneer de eenvoudige Voetiaanse vromen 's zondags naar de Gereformeerde Kerk gingen om het Woord te horen, dan moesten ze goed opmerken, want dan kon de predikant zijn: iemand met Remonstrantse gevoelens, of een filosofische Cartesiaan, of een Spinozist — dat waren wel de „ergsten". Maar 't kon buitendien toch nog gevaarlijk wezen, want 't kon ook een Coccejaan zijn. Gelukkig waren die aan hun zwerige pruijk te kennen." (Zoals tegenwoordig sommige gereformeerden aan: geklede jas; zwart colbert + zwarte broek + zwarte hoed + geen gezangen; zwart colbert + streepjesbroek en één gezang per dienst enz. enz. G.V.). Enfin, als 't een groene Coccejaan was (een „bevindelijke") dan was men toch verzekerd, geen dode redeneringen en geleerd betoog te horen! 't Gemoed kreeg dan toch zijn deel.

Doch men kon 't ook treffen, dat er een Voetiaan, een man van de „oude studie" kwam. Wat dan ook weer tegen viel, als de man met spitsvondige geleerdheid zonder warmte de hoorders vermoeide of verveelde — (dode Voetiaan).

Tenslotte bevielen de „levende Voetianen" nog het best. Zij spraken als vader Brakel, als Com-

rie. Dat waren de mannen, die het eenvoudige volk — terecht — nog het liefst hoorde. Daarbij gevoelde men zich ook veilig — men had daar waarborg voor de zuiverheid der leer en ontving ook praktische wijsheid uit het Woord en troost en bemoediging voor het leven — of ook getrouwe vermaning en ernstige waarschuwing voor het verderf. Hier werd nog meest (!) vastgehouden aan de leer der Vaders en hier leefde de waarheid Gods nog, ondanks 't gevaar voor dode verstandelijke scholastiek in de leer en ondanks de zuigkracht van de valse mystiek van de zieleverering in het bevindelijke". blz. 33/34.

Tot op de huidige dag

Er is, ondanks velerlei veranderingen, in de grond der zaak niet veel veranderd. In de hervormde kerk zijn naast de oude richtingen nieuwe opgekomen en al door nog nieuwere verdrongen. Ook hebben richtingen buiten de hervormde kerk een eigen kerkelijk leven gevonden: in allerlei verspreide oud-gereformeerde groepjes, in de Gereformeerde gemeenten, die enkele jaren geleden weer uiteen gingen vanwege een geschil over de betekenis van het 'eeuwig' verbond; van de christelijke Gereformeerde kerken scheidden zich sommige predikanten en gemeenten af en binnen deze kerken blijven de meer bevindelijken als pressie-groep (denk aan de dreigementen aan het adres van de generale synode toen deze besloot voor de uitzending van evangelisatiesamenkomsten gebruik te maken van de televisie!) druk uit te oefenen. In de kerken van de Afscheiding bleven de oude richtingsgeschieden doorwerken. Sprak dr. H. Bouwman van 'de crisis der jeugd', K. Schilder was dichter bij de waarheid toen hij sprak in dit verband van 'de gebreken van de ouderdom'. Het is een mythe, gelijk er onder ons zo vele lopen, dat er in de Afscheiden kerken „zuivere bediening des Woords" was. Zeker, noch de Groninger richting van Hofstede de Groot, noch het latere modernisme kreeg er voet aan de grond. Maar hoe er gepreekt werd heeft ds D. van Dijk in zijn referaat over de preekmethode van de predikanten in de kerken der afscheiding duidelijk aan het licht gebracht. Terwijl prof. C. Veenhof in zijn Prediking en uitverkiezing een pijnlijk tafereel ophangt van de eendracht onder de afgescheiden broeders.

De oorzaak van de 'verdeeldheden' is meestal en grotendeels gelegen in het feit dat men inplaats van te luisteren naar het Wóórd acht geeft op leringen van mensen, die in de kerk meest binnendringen via de vakwetenschappelijke theologie, die op haar beurt — wetens of onwetens — vaak weer onder invloed staat van de een of andere wijsbegeerte. De theologische verschillen komen via kansel, catechisatiekamer en pers in de gemeenten en richten daar verwoestingen aan onder de gelovigen. Zo kwam in de Gereformeerde Gemeenten scheuring om een theologisch geschil inzake het verbond. En in de jaren veertig ontstond de kerkelijke ellende doordat een theologische denkconstructie omtrent genadeverbond en doop als „wet" voor het geloof en voor de prediking aan de kerken werd opgelegd.

Helaas de vrijmaking der kerken heeft, gelijk blijkt, het opkomen van nieuwe partij-schap niet bezworen. Ze is er. En ze heeft al de kenmerken van partij-schap. De vragen bewegen zich voor een deel om de vakwetenschappelijk theologische nalatenschap van K. Schilder; voorts om het historie-feit van de vrijmaking in 1944; om wat men ziet als consequentie van die kerkelijke vrijmaking t.a.v. het christelijke onderwijs, de christelijke politiek, heel het christelijke organisatieleven. Het getwist over al die zaken, pro en contra, voor en tegen brengt in de kerken spanningen. Aan beroep op Gods Woord en de kerkelijke belijdenisgeschriften ontbreekt niet. Dat kan in de kerk ook moeilijk anders: wat moet je daar zonder een beroep op de Schrift beginnen. En het gevaar is ver van denkbeeldig dat men door zich tegen een partij in de kerk te verzetten, om met A. Janse te spreken, „in de twisten verstrikt raakt", een contra-partij gaat vormen en de schijn daarvan laadt men, dus doende, daarbij bij voorbaat op zich.

De leiders-figuren

Zoals vanzelf spreekt ontbreekt partij-schap bij de leidersfiguur niet: het kenmerk van de partijvorming. Wat in de wetenschappelijke school gewoon is: de leider als de geestelijke vader van een richting; wat voor de politiek bijna onmisbaar is: de leidersfiguur (Thorbecke, Schaep-

man, Kuyper, De Savornin Lohman, Troelstra, Churchill, Adenauer, De Gaulle etc.) dat is in de kerk een vloek: „Eén is uw Meester en gij zijt allen broeders". In de kerk staat niet de één boven de ander, zeker geen leider boven de anderen, maar daar hebben we één God en Vader, die boven allen is. Ef. 4.

En het is precies als in Corinthe, een bewijs van kinderlijke zwakheid in het geloof als de gelovigen zich groeperen om een leider of om leiders en niet allen naar Christus toegroeien. Ef. 4 : 15. Die kinderlijke zwakheid was in de gemeente van Corinthe te verontschuldigen: ze waren daar nog jong en pas tot het geloof gekomen. Om de zelfde reden is ze niet te verontschuldigen bij ons. Wij zijn kerken van hoger ouderdom. Ieder heeft zijn Bijbel. En de belofte dat wij allen van GOD zullen geleerd zijn. Maar als men z'n Bijbel niet kent, dan leeft men bij wat mensen zeggen: bij z'n lijfblad. Zoals in het verleden de een leefde bij DE HERAUT, de ander bij DE BAZUIN, een derde bij DE WACHTER, een vierde bij DE REFORMATIE.

We zijn hier vlak bij de dingen die de 'valse' kerk doet: „zij richt zich meer op de mensen dan op Christus", art. 29 ned. gel. bel.

De praktijk

NIEMAND zegge dat ik spoken zie. Het gebeurt vandaag dat hoorcommissies de preek beluisteren, en helemaal niet informeren naar hetgeen ze naar Gods Woord weten moeten: of n.l. de gehoorde dominee zelf hoort naar het Woord van God. Bijvoorbeeld naar wat Paulus schrijft aan Timotheüs:

STREEF naar gerechtigheid, geloof, liefde en vrede SAMEN MET ALLEN, DIE DE HEER IN OPRECHTHEID AANROEPEN. Laat u niet in met domme en dwaze twistvragen. Gij weet dat ze niets opleveren dan strijd, en een dienst-knecht van de Heer moet niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen, bekwaam om te onderwijzen en verdraagzaam. De koppigen moet hij terecht wijzen met zachtheid; misschien brengt God hen tot inkeer en tot erkenning van de waarheid, zodat zij tot bezinning komen en zich losmaken van de strikken waarin de duivel hen gevangen houdt tot zijn wil", II Tim. 2 : 22-26.

Maar de hoorcommissie informeert ijverig: Wat léest u? En zij denkt bij die vraag niet aan des dominees bibliotheek, maar aan de krantenbak. Aan de klauw kent men de leeuw en aan de krant de predikant.

Hier is maar één redmiddel.

Zich buiten de partij-schap houden.

Met het risico voor 'n halve te worden aangezien.

Zich tegen de partij verzetten.

Met het risico dat de partij zegt dat ge nu ook een partij zijt.

Het Woord Gods spreken.

Ook tegen alle partij-schap.

Ook tegen de wereldgelijkvormigheid van partijen in de kerk.

En de strijd des geloófs strijden.

Tegen de god dezer eeuw.

De Schrift lezen.

Slechts zij leert ons waar de echte fronten liggen van het Koninkrijk Gods.

Dan leren we ook onheilige twisten en schermutselingen ver van de vuurlinie wel te onderscheiden van de strijd, die ons bevolen is. Anders zijn we wereldgelijkvormig.

G. Visee.

BOEKBESPREKING

Dr J. Stellingwerff: „Mensen en boeken".
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre - Goes.

Met excuses aan de uitgever en schrijver kondigen we hier alsnog aan het reeds in 1963 uitgegeven boek van dr J. Stellingwerff over mensen en boeken.

Dr Stellingwerff bespreekt daarin Bernardus van Clairvaux en zijn invloed op de Gothiek. Maria Magdalena in boek, beeld en Bijbel. Het boek aan het einde der Middeleeuwen. Het boekenbezit van Marnix en Groen. Van Broere naar Schaepman. Schaepman over franse mensen en boeken. Van Gogh en de literatuur. De Kamper docent Adriaan Stekete. Kuyper en de Theol. School te Kampen. Marsman — na tien jaren en de publicaties van Gerard Brom.

De artikelen zijn, op één na, eerder gepubliceerd. De meesten in Polemos. Een in Opbouw, één in Libertas ex Veritate, terwijl alleen het laatste niet eerder gepubliceerd was.

Het is goed dat deze artikelen in boekvorm

verkrijgbaar zijn gesteld. Wat in kranten en tijdschriften gepubliceerd wordt is na enkele jaren vaak vergeten en voor de meeste mensen ook moeilijk bereikbaar geworden. Dat wordt voorkomen door bundeling.

De meeste artikelen had ik bij eerste publicatie gelezen.

Toen ik ze gebundeld in handen kreeg, bekwam me weer de spijt over het stoppen van de publicatie van Polemios, waarin dus de meeste artikelen eerder verschenen waren. Het zou nuttig zijn, nu het nog mogelijk is, het verhaal van Polemios eens te vertellen en te analyseren waarom de uitgave stop gezet moest worden.

Wat de inhoud van de artikelen betreft: ook voor degene, die niet gewend is zich direct te interesseren voor geschiedenis, beeldende kunst en literatuur valt hier te genieten. Dr Stellingwerff heeft het vermogen om, ook over moeilijke zaken, helder te schrijven en hij vergeet kennelijk niet dat de hartstocht van de ware geschiedschrijver verwijlt niet bij de doden, maar uit gaat naar de levenden (blz. 5). De artikelen zijn in vele opzichten actueel, al zou men dat uit de titels niet afleiden.

Het meeste heeft me weer getroffen het artikel over Steketee en zijn lijdensweg aan de Kamper School. Naar menselijke maatstaf zeggen we een tragische levensgang. Misschien daarom wel een grote in het koninkrijk. „Wat krom is, kunnen de kerken niet recht maken en het gebrokene niet helen. Maar de schuld kan worden beleden en Christus is onze Heelmeester”.

Toen Steketee afgezet werd als docent besloot hij zijn protest niet uit te geven om „de kerken te sparen” (blz. 158).

Hoe ver moet men zijn in christelijke zelfbeheersing om zulk een offer te brengen.

Amelink.

Ds J. van Bruggen: „**Het amen der Kerk.** Uitg. Oosterbaan en Le Cointre - Goes.

Wijlen ds J. van Bruggen schreef een toelichting op de Nederlandse Geloofsbelijdenis onder de bovenstaande titel. Met de bedoeling als leerboek te dienen voor inrichtingen van gereformeerd voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs. Hij spreekt de hoop uit dat het ook geschikt is voor onze verenigingen.

Wat het laatste betreft meen ik dat onze verenigingen het goed kunnen gebruiken. Het is helder en overzichtelijk. Het doet wat denken, wat de methode betreft, aan de verklaring van Feenstra. Alleen zou het goed geweest zijn ten behoeve van de verenigingen de vreemde woorden, die tamelijk veel gebruikt worden, uitvoeriger te verklaren.

In de inleiding wordt gewezen op de eenheid van de belijdenis, als gewaarschuwd wordt tegen de reductie van de belijdenis. Die eenheid komt goed tot uitdrukking. Bij art. 22 waarin gehandeld wordt over onze rechtvaardigmaking door het geloof in Christus, wordt opgemerkt dat de reformatoren bij herhaling schreven dat de leer van de rechtvaardiging door het geloof alleen het hart van het evangelie is. Met haar staat of valt de kerk. Ds. van Bruggen schrijft terecht dat reeds de verzwakking van de aandacht voor dit stuk dodelijk gevaarlijk is. Luther schreef dan ook eens terecht dat er maar één geloofsartikel is. „Er is maar één artikel en één regel voor de theologie: dat is het ware geloof en het vertrouwen op Christus; wie dit artikel en deze regel niet vasthoudt, is geen theoloog. In dit artikel komen alle anderen samen; zonder dit artikel betekenen de anderen niets”.

Ds van Bruggen houdt dit dan ook vol bij zijn bespreking van de andere artikelen. Zo wijst hij bij art. 14 erop dat het verzet tegen de leer van onze onvrije wil een gevolg is van de hoogmoedige zelfhandhaving van de zondaar, „die niet aan Gods genade uitgeleverd wil zijn”.

Bij de bespreking van de artikelen over de kerk begint hij dan ook weer te wijzen op de samenhang van héél de belijdenis en dat de woorden „gewassen door Zijn bloed” uit art. 27 terug zien op wat in het voorgaande beleden is.

Hij wijst er ook op dat wij niet geloven in de kerk. „Want „geloven in” spreekt van betrouwen op, rusten in. Dit doen we wel in God, maar niet in de kerk (Roomsen!)”. Hij geeft een schriftuurlijke omschrijving van de eenheid der kerk en spreekt ook over de ongehoorzame schapen buiten de kerk, maar ontkent niet dat het schapen zijn.

Een enkele kritische opmerking. Als we de pluriformiteit afwijzen, en terecht, dan is daarmee nog geen enkel probleem van de kerkelijke gedeeldheid verder opgelost. Ook niet theoreties.

Zij die zich verzetten tegen de verkerkelijking van het leven strijden een goede strijd. Dat doen ze niet, omdat zij ontkennen, zoals Ds van Bruggen meent, dat de gelovige overal aan zijn belijdenis gebonden is. Dat is te ongenueanceerd gezegd. Iedereen, die onderwijs geeft, aan politiek doet etc. is uiteraard aan zijn belijdenis gebonden. Maar daarom behoeft het onderwijs, de politiek, niet aan de kerk gebonden te zijn.

Amelink.

W. Spelt: **Als in een spiegel.** (Uitgave: Biblia - Postbus 1, Driebergen. Prijs f 2.90.

Valse profetie van het troebelste water, in een slecht-poëtische vorm. Niet kopen.

Dr. F. A. Schaeffer: **25 Bijbel-studies** (te bestellen bij Prof. Rookmaaker, door storting op giro 173747, f 3.— per ex., f 2.— bij afname van 20 of meer exemplaren).

Ware profetie van het zuiverste water, in directe, moderne vorm. Kopen, bij tientallen; de bijbel ernaast. Voor bijbelkringen, en voor persoonlijk onderzoek.

J. B.

PERSSCHOUW

Volledige subsidie is aanvaardbaar.

In de Rotterdammer werd onlangs door de kerkredactie van dat blad het volgende artikel geplaatst:

Twee onderwerpen kwamen gisteren ter sprake op de zomervergadering van de hervormde synode: het diakonaat en de financiën. En eigenlijk ging het bij de bespreking over het diakonaat ook over financiën, want de Generale Diakonale Raad had een nota opgesteld over de subsidievragen.

Uitgesproken werd:

- Dat een voortdurende stijging van de subsidiepercentages voor diverse werkvormen eventueel tot 100 procent als een normale ontwikkeling moet worden geaccepteerd.
- Dat de opbrengsten van de collecten voor het landelijk kerkelijk werk wel zijn gestegen, maar achterblijven bij de stijging van het inkomen van de hervormde bevolking.

In de nota over de subsidieproblemen werd uitgesproken dat het rapport over 1948 is achterhaald. Toen werd gezegd dat overheidssubsidie voor kerkelijke arbeid alleen dan aanvaardbaar is, wanneer deze belangrijk minder bedraagt dan de volle kosten.

In onze tijd krijgt de subsidiëring in toenemende mate een bestuurlijk karakter. De overheid krijgt in samenspel met het particulier initiatief hoe langer hoe meer de taak van behoedster van het welzijnsbestel. Als de overheid subsidieert dan is dat een onderdeel van haar bestuurstaak.

Diakonaat

- In deze nota komen drie conclusies naar voren:
1. De motivering die tot dusver werd gebruikt voor een slechts gedeeltelijke overheidssubsidiëring voor het kerkelijk maatschappelijk werk berust op vooronderstellingen die in het licht van de maatschappelijke ontwikkeling moeilijk te handhaven zijn.
 2. Als normaal moet het feit geaccepteerd worden dat de overheid subsidieert en zelfs de volle kosten op haar schouders neemt.
 3. Of deze volledige subsidiëring van bepaalde takken van arbeid toegejuicht kan worden, hangt in de eerste plaats af van de wijze waarop de kerkelijke gemeenschap in staat is een levende en bewuste achtergrond te vormen, niet slechts voor de nog onder kerkelijke noemer staande maatschappelijke steun die gegeven wordt, maar ook voor het geheel van het welzijnsbestel.

Financiën

Deze nota werd ingeleid door de voorzitter van de Generale Diakonale Raad, dr. A. D. Tilanus. Hij legde er de nadruk op dat het maatschappelijk werk in de samenleving veranderd is, evenals de plaats van het diakonale werk. De diakonie zal zich niet alleen moeten bezig houden met het maatschappelijk werk, maar met alle vragen die uit de maatschappij opkomen, dus ook wat gedaan moet worden voor de buitenlandse arbeiders en voor de recreatie. Volgens hem vragen de diakonen om meer voorlichting over hun nieuwe taak, zodat een volgende nota zeker opgesteld zal moeten worden, waaraan aandacht geschonken wordt aan de diakonale taak van de kerk in deze tijd.

Hierna kwamen de jaarverslagen van de Generale Financiële Raad over de jaren 1961, 1962 en 1963 aan de orde. De paas- en de oudejaarscollecte, die gebruikt worden voor het landelijke kerkelijke werk, vertonen een stijgende lijn. Maar toch werd met enige bezorgdheid kennis genomen van het feit dat de oudejaarsdiensten steeds minder worden bezocht. Gevraagd werd of deze collecte niet naar een andere kerkdienst verschoven moet worden.

In 1963 werd in deze beide collecten in totaal f 1.220.761,— gecollecteerd. De voorlopige op-

brenst voor 1964 bedraagt f 1.219.612,—. Volgens het jaarverslag kan de vraag of de oudejaarsdienst-collecte naar een andere dag moet worden verschoven nog niet bevestigend worden beantwoord. De opbrengsten rechtvaardigen zulk een maatregel op het ogenblik nog niet. Wel wordt deze collecte sterk beïnvloed door het weer. Zo was de opbrengst in 1962, toen het ijzede en sneeuwde, aanmerkelijk minder. Maar het verzoek aan de gemeenten om de achterstand met Pasen in te halen had een gunstig gevolg. Die paascollecte was f 93.000,— hoger dan het jaar daarvoor.

De opbrengsten van de bijdragen voor de generale kas vertoonden in de jaren 1952 tot 1963 een aanzienlijke stijging. De minimumbijdrage van 60 cent in 1954 steeg tot f 2,50. De verhogingen vonden plaats om geld beschikbaar te krijgen voor kerkbouw, de huisvesting van het theologisch seminarium en de daar plaatsvindende training van dienstdoende predikanten.

Gebouw

Ook kwam het plan ter sprake om in Den Haag een groot gebouw te stichten waarin het secretariaat van de synode beter gehuisvest kan worden en de meeste andere secretariaten een onderkomen kunnen vinden. Verwezenlijking van de plannen zal nog wel enige jaren op zich laten wachten. Door verkoop van een deel van het eigen terrein kan deze bouw nu wel gefinancierd worden. Er bestaat reeds een schetsontwerp, maar de laatste goedkeuring van de overheid is nog niet verkregen. Bovendien zal daarna nog bouwvolume door de overheid beschikbaar moeten worden gesteld.

Tot zover het artikel uit 'De Rotterdammer'. Er zou over wat in dit artikel wordt gezegd zeer veel op te merken zijn.

Ik beperk me tot het volgende:

1. De Ned. Herv. Kerk heeft in het verleden op zeer ernstige wijze gefaald in de verzorging van haar armen. Dat wil zeggen: in de tijd toen zij daar nog ten volle verantwoordelijk voor was. Tegen deze achtergrond is dit verlangen naar 100% subsidie een trieste zaak.
2. De fatale weg welke men ingaat als men subsidie accepteert wordt ons hier duidelijk voorgetekend. Eerst geen subsidie. Toen alleen subsidie die **belangrijk minder** moest bedragen dan de volle kosten voor het te subsidiëren werk. Nu **honderd procent** subsidie!
3. Duidelijk wordt ook in wat ons in dit stuk meegedeeld wordt wat de gevolgen van deze subsidie-politiek zijn; namelijk vermindering van de collecten. En dat in deze tijd van hoogconjunctuur. De offervaardigheid van de kerk wordt zo effectief stuk gemaakt.
4. Van hervormde zijde is meermalen gezegd: ach die subsidie, dat is maar het mindere, het materiële — wij geven het meerdere: de gemeenschap, de geestelijke zorg. Dat klinkt ná het falen van de materiële armenzorg in de tijd waarin de kerk die nog als haar taak zag en bij gretigheid waarmee men nu op subsidie uit is en bij de lager wordende collectes van vandaag wel een tikje farizees.
5. In feite maakt men thans van het werk der diakonen een soort doublure van wat de overheid reeds lang bezig is te doen. Maar het is reeds nu overduidelijk dat bij deze gang van zaken de overheidsinstanties bij dat alles volstrekt de leiding zullen hebben en al meer de kerkelijke activiteiten zullen verdringen. Al was het alleen maar omdat de overheidsinstanties veel en veel meer ervaring hebben in en bekwaam zijn voor het nieuwe werk dat men nu de diakonen wil opdragen.
6. Dit alles loopt uit op een desastreus functieverlies van de kerk. De mensen kunnen **alles** wat het materiële betreft van de overheid krijgen. Ze worden door de kerken daarvoor trouwens ook naar de overheid verwezen. En wat de niet-materiële hulp betreft staat de overheid alzijdig toegerust óók klaar om te helpen. En als in deze situatie de kerken ook hun best gaan doen denken en zeggen de mensen: „Jij, mannetje van de kerk — vroeger deed je niets of weinig voor ons, nú kom je ook opdraven om te helpen — maar je doet dat nu met de centen van een ander!”
7. Gemeenschap der heiligen welke zich niet daadwerkelijk openbaart in het wijd open gaan van de portemonnaie is verdacht. Of liever: **die bestaat niet!**
8. Kuyper zei eens: als synodes en zo eigen gebouwen gaan kopen en inrichten voor hun werk is het een teken dat het mis is met de kerk!
9. In Duitsland zijn de kerken momenteel fabelachtig rijk. Ze delen voor 100% in het „Wirtschaftswunder”. Want de kerkelijke inkomsten worden door de overheid geïnd. Ze bestaan uit een vast aantal „opcenten” op de inkomstenbelasting. De overheid betaalt deze opcenten uit aan de „hogere kerkbesturen”. De duitse dominees hebben tegenwoordig beste traktementen. En er worden door de kerken allerlei huizen gebouwd voor ouden

van dagen, kinderheimen, enz. Maar zoals ik zelf hoorde bracht de sterk aanbevolen pinkstercollecte in de door plm. 130 van de 2000 mensen die er konden en moesten komen bezochte morgendienst in de Dom van Goslar dit jaar de kapitale som van 67½ Mark op!

10. Denkt men er wel eens over na dat men door te doen wat in dit artikel wordt beschreven heel trouwhartig maar ook zeer onverantwoordelijk meewerkt aan de komst van de totalitaire staat?

En voorts moge ik belangstellenden die wat meer over deze dingen willen weten verwijzen naar een D.V. binnenkort verschijnende brochure over de Algemene Bijstandswet.

KERKNIEUWS

Beroepen te Tiel-Zaltbommel c. accl.): D. Noort te Drogehem.

Aangenomen naar Middelstum: G. Boersema te Alblasterdam-Nw. Lekkerland; naar Ulrum: J. v. Benthem te Onnen; naar Albany (Australie): J. D. Wielenga te Veenendaal.

Ds. K. Deddens. Na een verblijf van bijna vijf jaar nam Ds. K. Deddens op 3 oktober j.l. afscheid van de gemeente van Amersfoort-Centr. De afscheidspreek, die handelde over Pred. 12 : 13 en 14, werd door Ds. Deddens in drie kerkgebouwen uitgesproken. De maandag daarop werd in de Markuskerk een drukbezochte afscheidsavond gehouden. Ds. Deddens zal als zendingspredikant op Curaçao arbeiden. Tijdens de een halfjaar durende periode, waarin hij zich op zijn nieuwe taak zal voorbereiden, zal hij in Katwijk gevestigd zijn.

Wormer. In Wormer werd een nieuw kerkorgel in gebruik genomen. Het orgel werd gebouwd volgens het mechanische systeem door v. d. Berg en Wendt, Nijmegen en Zwolle en telt 11 stemmen, verdeeld over twee manualen en pedaal.

ADRESSEN

Ds. K. Deddens, Boulevard 134, Katwijk aan Zee, telef. 01718-3232; **Zutphen,** diaconie: P. van der Veen, Prof. Piersonstraat 22, Zutphen, telef. 05750-6012; **Ds. Tj. Boersma,** Meidoornlaan 4, Assen; **Hilversum,** scriba: H. van der Tol, Lage Vuurscheweg 15, Laren (N.H.), telef. 02953-2630; diaconie: H. J. W. Spek, Ph. Vingboonstraat 15a, Hilversum; **H. Doorenbos,** Tichlerstraat 5, IJsselmuident (O); **Amsterdam-West:** J. Erkelens, Maurits Sabbehof 11, telef. 138488, Amsterdam-West.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOLDAG 1965

Het totaalbedrag van de collectes welke gehouden zijn op de Theologische Hogeschooldag 1965 (met inbegrip van een gift van f 1.000.— en een gift van f 2.000.—) bedraagt f 16.508.40.

Op de Theologische Hogeschooldag 1965 werden de volgende gevonden voorwerpen op het bureau van de pedel ingeleverd:

1 grijze handschoen, 1 witte nylon handschoen, 1 paar zwarte dameshandschoenen, 1 groene nylon damessjaal, 1 zilveren gesp.

Te bevragen bureau van de pedel Broederweg 15, Kampen.

KORT VERSLAG

van de vergadering van de deputaten-curatoren van de Theologische Hogeschool te Kampen op donderdag 16 september 1965 in het gebouw van de Hogeschool

Aanwezig waren de primi-curatoren ds D. van Dijk, ds J. Hettinga, ds I. de Wolff, ds H. Veltman, ds J. Meester, ds F. de Vries, ds A. I. Krijtenburg. Uit het particulier ressort van Drenthe was, omdat ds J. ten Hove door ziekte verhinderd was, ds Joh. Francke aanwezig. Prof. C. Veenhof had bericht van verhindering gezonden; de overige hoogleraren waren aanwezig van wie enkele gedurende een deel van de vergadering.

art. 1 Opening

Te ruim half elf opende de president-curator, ds D. van Dijk, de vergadering, las Spreuken 3 : 1-10 en ging voor in gebed. Hij verwelkomde ds Joh. Francke, en ook prof. J. Kamphuis, die juist was teruggekeerd van zijn reis naar Zuid-Afrika.

art. 2 Notulen

De secretaris, ds H. Veltman, las de notulen van de buitengewone vergaderingen van curatoren van 7 en 8 juli 1965, en ook de notulen van de gewone vergadering van 8 juli 1965; deze werden vastgesteld.

art. 3 Ingekomen stukken

a. dankbetuiging van de fam. ds J. van Bruggen voor de blijken van meeleven bij het overlijden van ds J. van Bruggen ontvangen, v.k.a.;

b. schrijven van de particuliere synode van Utrecht van 9 juni 1965, waarin wordt medege-deeld, dat de particuliere synode als secundus deputaat-curator aanwees ds G. Hagens te Bussum, v.k.a.;

c. de in de vergadering van 8 juli 1965 vastgestelde instructie voor de assistent-conservator van de bibliotheek, getekend door de heer B. Meijer, v.k.a.;

d. brief van de redactie van het Gereformeerd Gezinsblad inzake het tijdstip van de publicatie van het kort verslag van de vergaderingen van deputaten-curatoren; het verzoek van de redactie, dat zij voortaan met het publiceren van deze verslagen niet hoeft te wachten tot de dag, waarop deze in de kerkelijke pers kunnen worden gepubliceerd, wordt in het algemeen ingewilligd.

e. een uitnodiging van de raad van de Kerk te Enschede-Noord tot bijwoning van de receptie ter gelegenheid van het 30-jarig ambtsjubileum van ds I. de Wolff op 24 september a.s. Aan de jubilaris zal een schriftelijke gelukwens worden gezonden.

art. 4 schrijven van ds J. Meester

Naar aanleiding van de uitspraak van deputaten-curatoren, welke zij deden in de buitengewone vergadering van 8 juli 1965, zond ds J. Meester een schrijven; waarover van gedachten gewisseld werd. Deze gedachtenwisseling werd onderbroken met het oog op de middag-pauze.

art. 5 Vergadering met deputaten-financiël

a. de notulen van de vergadering van 7 december 1964 van deputaten-curatoren met deputaten-financiël werden gelezen en vastgesteld;

b. de generale synode van Rotterdam-Delshaven heeft deputaten-curatoren opgedragen, in overleg met deputaten-financiël, advies uit te brengen over de vraag van een particuliere synode van Utrecht, of het niet gewenst zou zijn de leeftijd, waarop de hoogleraren geëmeriteerd worden, terug te brengen van 70 tot 65 jaar; de vergadering is van oordeel dat dit niet gewenst is;

c. op voorstel van deputaten-financiël worden enkele besluiten genomen t.a.v. een salaris en een pensioen.

art. 6 Schorsing van de vergadering

De president-curator schorst de vergadering teneinde het bestuur van het „Grijdanus-Kruit-hof-Fonds” gelegenheid te geven te vergaderen; in deze vergadering wordt de belegging van gelden van dit fonds geregeld.

art. 7 sluiting

Nadat deputaten-financiël de vergadering hebben verlaten, wordt besloten de vergadering van curatoren voort te zetten op woensdag 22 september ter afhandeling van de overige punten van het agendum. Nadat ds F. de Vries is voorgegaan in dankgebed, sluit de president de vergadering.

KORT VERSLAG

van de vergadering van deputaten-curatoren op woensdag 22 september in het gebouw van de Hogeschool.

De samenstelling van de vergadering is dezelfde als op 16 september; alleen ds Joh. Francke zond bericht van verhindering en prof. C. Veenhof woonde thans een deel van de vergadering bij.

art. 8 Opening

Te half elf opent de president-curator de vergadering, leest uit Gods Woord psalm 127 en gaat voor in gebed.

art. 9 Notulen

De notulen van de vergadering van 16 september worden door de secretaris gelezen en door de vergadering vastgesteld.

art. 10 Voortzetting van de bespreking, in art. 4 genoemd

De voortzetting van de bespreking, in art. 4 genoemd, leidt ertoe, dat ds J. Meester de vol-

gende verklaring aflegt, welke verklaring door deputaten-curatoren wordt aanvaard:

De president-curator spreekt zijn blijdschap over dit bereikte resultaat uit, geve de Heere, dat de voorgenomen besprekingen tot zegen voor de arbeid aan de Hogeschool mogen leiden.

art. 11 Ingekomen stukken:

De behandeling van de ingekomen stukken wordt voortgezet (zie art. 3);

f. brief van K. B. H. te Z. inzake het artikel van ds J. Meester en de uitspraak van deputaten hierover; hij zal worden verwezen naar de in art. 10 opgenomen verklaring;

g. schrijven van br. P. A. te U. v.k.a.;

h. een schrijven van br. G. v. d. L. te S., zal beantwoord worden;

i. brief van de raad van de Kerk te Wormer, de secretaris zal hierop antwoorden.

art. 12 Uitgegangne stukken

De secretaris doet mededelingen over de uitgegangne stukken.

art. 13 Vaststelling van de series-lectionum

De door de senaat voor het cursusjaar 1965/1966 voorgestelde series lectionum wordt na bespreking door curatoren vastgesteld.

art. 14 Opleiding voor het pro-tentamen

Curatoren machtigen de hoogleraren na te gaan welke mogelijkheden er zijn voor de studenten, die geen eindexamen gymnasium hebben afgelegd, en dus een pro-tentamen dienen af te leggen, voordat zij aan de propaedeutische studie kunnen beginnen, een opleiding voor dit pro-tentamen te ontvangen.

art. 15 Rapport naar artikel 13 van de instructie van curatoren.

Ds H. Veltman brengt het in art. 13 van de instructie van curatoren genoemde rapport uit over de arbeid van de bibliothecaris, de assistent-conservator van de bibliotheek en van de pedel. Zij verdienen de dank van de curatoren. Ds H. Veltman ontvangt de dank van de vergadering.

art. 16 Persverslag.

Het persverslag wordt gelezen en vastgesteld.

art. 17 Sluiting.

Na dankgebed van ds I. de Wolff sluit de president-curator deze vergadering.

Voor de vergadering,

F. de Vries, h.t. assessor.

Heden nam de Here na een kortstondig lijden tot Zich Zijn kind, mijn lieve man en onze zorgzame vader, behuwd- en grootvader,

MAARTEN VAN ROSSEN Hzn.

echtgenoot van M. P. Verkamman eerder weduwnaar van Anna van Neuren

op de leeftijd van 80 jaar,

overleden te Eindhoven.

Voorburg: M. P. van Rossen-

Verkamman

Rotterdam: J. Karreman-van Rossen

Eindhoven: J. C. Lamet-van Rossen

J. F. J. Lamet

Rotterdam: H. P. Hoogeweegen-

van Rossen

H. P. J. M. Hoogeweegen

Lima (Peru): G. Bakker-van Rossen

G. W. A. Bakker

en kleinkinderen

Voorburg, 5 oktober 1965.

Frederik van Eedenstraat 3.

De bijzetting in het familiegraf heeft plaats gehad j.l. zaterdag op de algemene begraafplaats „Crooswijk” te Rotterdam.

Het Bestuur en de Commissie van Toezicht van de Stichting Emeritering delen mede, dat de Here op 5 oktober 1965 tot Zich genomen heeft

onze broeder: de heer M. VAN ROSSEN.

Wij gedenken met grote dankbaarheid het vele werk dat hij gedurende vele jaren in zijn kwaliteit van voorzitter van het Bestuur van de Stichting voor de kerken in de verzorging van haar emeriti-predikanten, predikants-weduwen en wezen heeft verricht.

Namens het Bestuur:

Amsterdam: J. Kooiman, voorzitter,

Zoetermeer: H. J. Wijn, secretaris-penningmeester.

Namens de Commissie van Toezicht:

Utrecht: Jac. G. van Oord, voorzitter,

Groningen: Mr A. Veenstra, secretaris.